

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 137 (13).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 2. oktoobril 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, rahaminister **O. Strandman**, teedeminister **K. Kark**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, sõjaminister **O. Amberg**, siseminister **Th. Rõuk**, kohtuminister **R. Gabrel**, haridusminister **H. B. Rahamägi**.

Wälisesitajate looshis: Leedu konsul **J. Puchk**.

Päewakord:

1. J. Uibopuu küsimine Wabariigi Walitsusele riigiteenijate palgaseaduse § 2 muutmise ja palgakõrgenduse asjus.

2. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Tupits'a küsimise peale Jõgewa-Puurmani raudtee äralõhkumise asjas.

3. Läbirääkimised rahaministri ettekande puhul riigi majandusliku seisukorra üle.

4. Haiguskindlusseadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

5. Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

6. Üfriseaduse muutmise ja kaotamise seadus — I lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**, pärast sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma**: wastuwõtmine. Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta sõna ei soowita. Loen päewakorra wastuwõtuks. Enne päewakorra juurde minemist on sõna sekretääril teadaandmiste ettekandmiseks.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. Sekretäär **J. Wain**: Riigikogule on teatada, l. et on wälja langenud Riigikogust

1. oktoobril 1924 a. Jüri Wisk — töörahwa ühise wäerinna Pärnumaa walimisringkonna nimekirja järele. Asemele astunud Mihkel Pikkur.

2. Tagasi astunud Riigikogust 1. oktoobril 1924 a. Paul Tam m — töörahwa ühise wäerinna Tartumaa walimisringkonna nimekirja järele. Asemele astunud Peeter Jakobson.

3. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuilt septembrikuul. (Sekretäär **J. Wain** kannabette ülalnimetatud teadaande. Waata otsuste protokoll nr. 137/13 lisa nr. 3.)

4. J. Uibopuu küsimine Wabariigi Walitsusele riigiteenijate palgaseaduse § 2 muutmise ja palgakõrgenduse asjus. J. Uibopuu (rhws w.) (loeb): 29. aprillil 1924 a. wõttis Riigikogu järgmised soowawalaldused wastu: „Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi

Walitsus wõtaks kaalumise alla riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse § 2 ärakaotamise küsimuse“ ja „Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi Walitsus kõige kiiremas korras esitaks Riigikogule „riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse muutmise seaduse“ eelnõu, mis eestkätt ümber korraldaks alamate ja keskmiste palgaastmete palganormid ja tõstaks neid wastawalt praegusele elatismiinimumile.“

Palun Wabariigi Walitsust wastata: Kas kawatseb Wabariigi Walitsus ligemas tulewikus esitada Riigikogule riigiteenijate palgaseaduse § 2 muutmise ja palgakõrgenduse seaduseelnõud?

5. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Tupits'a küsimise peale Jõgewa-Puurmani raudtee äralõhkumise asjas. Teedeminister **K. Kark**: Luugupeetud Riigikogu liikmed! Enne kui ettepanud küsimise peale wastata, luban mina enesele järgmised seletused Jõgewa-Puurmani raudtee kohta anda. Jõgewa-Puurmani raudtee on maha pandud 1920 a. ja tema pikkus on 18 klm. Rööbaste kõrgus on 70—85 mm., keskmiselt 8 naela

rasked jookswas jalas. Selle raudtee jaoks on olemas Jõgewal üks laudadest kuur kahe weduri jaoks, muid ehitusi raudtee peal ei ole. Muldkeha on raudtee peal kolmes-neljas kohas. Nendel kolmel-neljal kohal on muldkeha kokku umbes 1 klm. Muidu on raudtee maa peale pandud. Raudtee laius on 75 sm. ja praegune tee seisukord on niisugune... (M. Martna, sd.: Kui paks see nõnda nimetatud „shiin“ on?) Shiin on 70—85 mm kõrge. Praegune tee seisukord on sarnane, et temal ilma suurema remondita wedusid toimetada ei saa. Selleks, et teda korda seada, nii et tema peal wedusid võiks toimetada, on tarwis muldkeha ehitada nendes kohtades, kus teda ei ole ja seda sellepärast, et raudtee mitte lumetuiskude poolt talwel kinni ei maetaks. Peale selle peab kraawid raudteeäärde kaewama ja liipreid wahetama ning ühtlasi ka teed õiendama. Selleks läheks vähemalt neli miljonit marka tarwis, see on kõigeminimaalsemate kalkulatsioonide järele. Peale selle peab torud ja sillad korda seadma ja tee peale mitmesuguseid hooneid ehitama, nii raudteeteenijate kui ka jaamade jaoks. Kui neid hooneid kõigeodavamini hinnata, siis tuleksid nemad maksma umbes 1 miljon marka. Eelmisega kokku saame 5 miljonit. Peale selle on küsimus üles tõstetud selle raudtee pikendamise kohta kunni Puurmani mõisani, see oleks 3 klm. edasi. Selleks oleks jällegi kõige vähemalt 3 miljonit marka tarwis, nii et üldse selle tee pikendamine ja kordaseadmine läheks maksma kõigewähem 8 miljonit marka. Peale selle, kui see tee liikumiseks awataks, tõuseks üles raudtee alla wõetud maade küsimus, mille lahendamine ka kulusid nõuaks, sest esialgse ehitamise juures on raudtee väga sagedasti ka taluõuedest läbi läinud, nõnda et nende raudtee alla wõõrandatud maade omandamine mitte wäikseid kulusid enesega kaasa ei tooks. Raudtee pikendamise puhul kunni Puurmani mõisani jääks raudtee üks ots keset raba seisma, mille edasi ehitamiseks peaks vähemalt 15 klm. läbikäimata sood läbi ehitatama, sest oli nimelt kawatsus seda raudteed Rõika wabrikuni edasi ehitada. See ehitus oleks igatahes liiga kallis ja täiesti täidesaamatu majanduslikkude kalkulatsioonide põhjal. Mis puutub raudtee ülespidamise kuludesse, kui tema peaks liikumiseks awatama, siis tuleks rehkendada, et tee korrashoidmise kulud oleksid wähe-

malt 800.000 marka aastas. Sellest on siis remondikulud: päewatöölised, ballasti wedu, iga-aastane liiprite wahetamine ja lumepuhastus, sellejuures pean tähendama, et lumepuhastuse peale on wõetud õige minimaalne summa, mis on 2 kunni 3 korda vähem kui läinud aastal, kus raudtee weel sealt puid wedas, tegelikult ära kulunud on. Nimelt on eelarwesse wõetud 200.000 marka, kuna aga minewal aastal lumepuhastuse peale läks mitte vähem kui 500.000 marka.

Loodetawate tulude kohta peab nime-tama järgmist, et senni on seda raudteed mööda weetud umbes 10.000 kantsülda puid, kui seda osa palkidest ja metsamaterjalidest, mis seal weeti, ka puu kantsüldade peale ümber arwata. Erawedusid on seal olnud 3 aasta jooksul 359.528 marga eest. See on tulu kolme aasta jooksul. Erawedusid on olnud: põletispuid, osalt propse ja palke ning telliskiwa. Pean tähendama, et raudtee ehitus wõi õigemini öelda, raudtee mahapanemine, on niisugust kulu toonud, et raudtee puude peal on see kulu lasunud umbes poole ja wõib olla rohkemgi puude hinnast, nimelt lõpulikust puude hinnast. Kui nüüd samade andmete järele rehkendada edaspidist wedu, siis on see minimaalne ja kui wõtta neid andmeid roosilisemalt, siis wõiks arwata, et raudteest 21 kilomeetri kaugusel on 4000 elanikku, ja kui rehkendada, et need kõik hakkawad raudteed tarwitama ilma erandita, siis wõiks loota sissetulekut aastas reisijate weost 300 tuhat marka wõi wõib olla natukene rohkem — 320—340 tuhat. Puumaterjaale, kui rehkendada, et rohkem osa puumaterjaale, mis Puurmani metsast weetakse, raudteed mööda weetakse, siis wõiks loota sellest 1.120.000 marka tulu. Weel muud ettenägemata weod 100 tuhat marka, siis wõiksime meie loota aastas 1½ miljonit marka tulu selle raudtee eksportatsioonist. Kulud on 800 tuhat marka ja peale selle weokulud. Weokulusid peab rehkendama ümmarguselt 100 m. rong-kilomeetri peale, ja see annaks kokku kulu peale 1½ miljoni marga, umbes 1.530.000—1.540.000 marka. Seega peaksime rehkendama kõigeparemal juh-tumisel, et kui 18 kilomeetripikkune raudteeharu korda seatakse ja kui ehituskapitaali ja kordaseadmise kapitaali prot-senti mitte arwesse wõtta, peaksime rehkendama ühe miljoni juurdemaksuga iga aasta. Selle juures pean tähendama,

et raudtee piirkonnas elab suurem osa neid, kes ei tarwita seda raudteed, sellepärast, et neil on laiarööpeline raudtee lähemal. Arwestuse alla wõiks tulla Puurmani wald 2631 elanikuga, kellele see raudtee enam-wähem kasulik wõiks olla. Mitmelt poolt on ette toodud, et selle raudtee kaudu wõiks wäga palju wedusid oodata, nimelt telliskiwa ja turwast. Pean tähendama, et turbarabasad on Puurmani mõisa ümber wäga palju, kuid ühtegi turbatööstust seal weel ei ole ja igatahes suurt turbatööstuse edendamist ja arendamist seal näha ei ole.

Mis puutub lubjawsesse, siis on mõnelt poolt seda wedu rehkendatud kunni 250.000 puuda aastas. Nende kawatsuste teostamiseks peaks vähemalt paar ringahju seal lubjapõletamiseks olema, kuid seal ringahjusid weel ei ole ega ole ka kawatsusel. Muid wedusid on sedawõrd wähe, nimelt telliskiwiwedu on kolme aasta jooksul andnud ainult 36.750 marka. Seal on mingisugune, nõndanimetatud telliskiwiööw olemas, kuid nagu näha, on wedu sedawõrd wäike, et nagu mõnelt poolt on ette nähtud, kunni üks miljon telliskiwe weoks aastas wõiks saada, mingisugust lootust ei ole.

Mis puutub kohalikkude elanikkude soowidesse, siis pean tähendama, et raudtee allesjätmise kohta on esinenud soowiawaldusega ainult Puurmani wallawalitsus, kuna Lustikwere, Jõgewa ja Wana-Põltsamaa wallawalitsused on teatanud, et nemad ootawad ammugi, kunas raudtee üles wõetakse ja nende maad wabastatakse. Sellega on enamajao kohalikkude elanikkude soow, et see raudtee üles wõetaks, peale Puurmani ja Uue-Põltsamaa waldade. Uue-Põltsamaa wald ei puutu küll raudtee mõju piirkonda, kuid Uue-Põltsamaa wald wõib selle raudtee allesjäämist soowinud olla selles mõttes, et raudtee Puurmani mõisast edasi ehitataks Põltsamaani. Et raudtee Jõgewalt Põltsamaale ehitataks, on raudtee ehituskawas ette nähtud; kuid mitte selles sihis, waid põhjapoolsemas sihis. Esiteks on kawatsatud raudteesiht otsem ja teiseks läheb tema sarnaseid kohti mööda läbi, kus elanikka on ja kus wedusid loota on, kuna Puurmani mõisast läbi minnes peab raudtee, nagu ma juba tähendasin, 15 kilomeetrit läbipääsematust soost läbi minema.

Neid seletusi ette kandes, loen oma kohuseks ettepanud küsimiste peale

järgmist wastata. Esimene küsimine: Kas teedeministeerium kawatseb Jõgewa-Puurmani raudtee ära lõhkuda? — Jah kawatseb ja lõhkumine on alganud, 3 kilomeetrit raudteed on maha wõetud.

Teine küsimine: Kui kawatseb, mis põhjustel? — Põhjused on, nagu ma juba tähendasin, et raudtee ennast ära tasuda ei wõi.

Kolmas küsimine: Kas teedeministeerium ei pea wõimalikuks seda raudteed liikumiseks korda seada ja seda pikendada Puurmani mõisani? — Nagu ma juba tähendasin, ei pea wõimalikuks, sellepärast, et selle pikendamisega ei saa raudtee mitte kasutoowaks ja pole mingisugust põhjust ehitada raudteid seal, kus nad end tasuda ei wõi, kuna raudteemaaterjal ja kapitaal palju tarwilikumalt teises kohas, kus teda palju kasulikumalt wõib ära kasutada.

6. Läbirääkimised **M. Martna (sd.):**
rahaministri ette- Austatud Riigikogu
kande puhul riigi liikmed! Meie parla-
majandusliku sei- mendi wanemate nõu-
sukorra üle. kogu ei ole mitte nii
kaugele edenenud, et

ta niisuguste puhkude jaoks kõnelejate nimekirja järjekorra kindlaks oleks määranud, sellepärast palun mitte imeks panna, kui mina praegu esimesena sõna wõtan. Küsimine, mis meil täna päewakorras on, on wäga tähtis, ta on tähtis sellepärast, et meie sellest nägema peame nõndanimetatud uue majanduspoliitika optimumi wõi kulminatsiooni punkti. Härra majandusminister on praeguse silmapilgu parajaks pidanud selle poliitika kohta sõna wõtta, et oma majanduspoliitika üle üldist pilti anda ja Riigikogule wõimalust anda selle poliitika kohta sõna wõtta. Minu rühmale ja üldse sotsiaaldemokraatialele on kewadest saadik teatawal määral etteheiteid tehtud, meie arwel on waleteateid laiali kantud ja nimelt selles suunas, et meie olewat praeguse walitsuse peatoeks. Parempoolses ajakirjanduses on isegi nii kaugele mindud, et nad praegust walitsust sotsialistlikuks walitsuseks nimetawad ja nimelt sellepärast, et meie kewadel, kui uus walitsus ametisse kutsuti, selle uue walitsuse wastu ei hääletanud. Ma rõhutan seda sellepärast, et meie wastu ei hääletanud, selle poolt ei ole meie hääletanud. Ja kui paremalt poolt praegust walitsust sedawiisi, see on sotsialistlikuks hinnatakse, siis tähendab see sealt

poolt walitsuse halwaks hindamist ja nimelt kodanlise walitsuse halwaks hindamist, sellepärast, et midagi ei ole ju paremal poolel halwemamaigulist, kui sotsialism. Nõnda litsutakse praegusele walitsusele sotsialismuse pitser peale. Meie waidleme sellele wastu, praegune walitsus ei ole kuidagi wiisi sotsialistlik. Meie waidleme ka selle wastu, kui meile mõtteid alla katsutakse lükata, et meie küll mõne nõudmisega esineme, mis nii öelda tarwilikud näiwad läbi wiia olewat, aga siis, kui meie tõsiselt peaksime otsustama, et siis meie enne otsuseid tegewat, kui palju meist saalist wälja peaksid minema, et siis kunstlikult sarnasel hääletamisel seda läbi kukutada, head asja ära matta. See on harilik laim kodanlise ajakirjanduse poolt sotsialistlikule parteile.

Kui meie praeguse majandusministri majanduspoliitika juurde läheme ja seda sellest seisukohast hindame, nagu härra minister seda isè ette kandis, siis on see juba üks tunnistus, mida niisugused hindamised wäärt on, see on walitsust sotsialistlikuks tunnistada, millel mingisugust ühist selle mõistega ei ole. Härra majandusminister ise rõhutas oma kõnes, et tema poliitikat on margapoliitikaks nimetama hakatud. See nimetus ei ole küll just meie ridadest tulnud, aga teatud õigustus on sel nimetusel siiski olemas. Meie ei ole majanduspoliitikas ühegi asja peale nõnda olnud sunnitud tähelpanu juhtima, kui just selle peale, see on marga kindlustamise peale. Ja need abinõud, mis härra majandusminister tarwitusele on wõtnud, need kuuluwad, tema enesegi ütelse järele, selle liini peale, mille pealt me Eesti marga tõstmist, tema stabiliseerimist leiame. Kui mina siin seda alla kriiipsutan, siis ei tee mina seda mitte sellepärast, nagu oleks meil wõi sotsialistidel marga langemine wõi tõusmine ükskõik. Mina isiklikult, kui ka minu parteisõbrad, waatame rahaüksuse, see on raha kui wahetusabinõu peale ning selle stabiliteedi peale wäga lugupidamiswäärilisest seisukohast, see on: meie tunnistame, et see meile wäga tähtis on. Kuid me ei wõi ometi seda tunnistada, et terwe majanduspoliitika a ja o wõiks olla ainult raha, ehk Eesti mark. Eesti mark on asi, mille ümber meie majanduslikud nähtused oma tagajärgede poolest kuju wõi pildi saawad, kas meie mark tõuseb wõi langeb — see on selle järele, kuidas meie majandus on. Kui härra ma-

jandusminister oma wiimases kõnes tähelpanu juhtis selle peale, et meil augustikuul aktiivne kaubandusbilans oli, ja et meil korda oli läinud rohkem wälja wedada kui sisse toodi, siis selle tagajärjel hakkas ka meie mark kindlaks saama. See ei wõi kaugeltki sellepeale tagasiwiidaw olla, et niisugused operatsioonid meie marga juures ette on wõetud, waid siin peawad teistsugused mõjutegurid tegewad olnud olema. On ju wäga selge ja lihtne asi, et meie kauba- ja maksubilans ainult sellest oleneda wõib, kui palju meie walmistada suudame ja kas meie seda nõnda walmistame, et meie selle walmistuse hulgaga — peale kodumaa tarwiduste täitmist — oma wäljast sisse toodud kaupa maksta wõime. Margakursi langemise wõi tõusmise juures saab see wahekord awalikuks. See on nii kui baromeeter, mis meile näitab, missuguses seisukorras meie majandus on. Nende asjade üle rühmas nõu pidades, tähendas üks minu rühma seltsimeestest, et meie peaks majandusministri käest nõudma, et tema ka teise poole sellest kõnest, mis ta teisipäewal ette kandis, siin ette kannaks, sest minu parteisõbra arwamise järele oli ainult esimene pool kõnest ette kantud. Mina tähendasin selle peale, et see on terwik, nii kui meie majandusministri majanduspoliitika terwik on, sest teine pool puudub ka selles poliitikas. Meie ei ole praeguse walitsuse majanduspoliitika juhtimises selle peale tõsist tähelpanu näinud juhitud olema, ei ka seda, et selle peale oleks rõhku pandud, kuidas warasid, tarbeaineid rohkem walmistada. Minu waatekoht warade rohkema walmistuse suunas on — teadagi teine teie omast. Kui teie nõuate, et rohkem walmistada, siis on teie waade see, et piiramata krediite Eesti pangast peaks antama, mida aga Eesti riigi raha wõi kapitaal ei luba. Paberraha seks otstarbeks juurde trükkida, see tähendaks teist hädaohtu. Sellepärast olime selles arwamises, et krediidi poliitikas muutust waja on. Ja sellepärast, et meie seda muutust wajaliseks tunnistasime, ei hääletanud meie kewadel mitte uue walitsuse wastu. Meie lootsime, et uus walitsus selles asjas mingisugusele paremusele jõuab, ja mina ei taha mitte öelda, et meie selles suunas täiesti petunud oleksime. Aga juba sel ajal, kui meie seekord nendest asjadest siin kõnelesime, juhtisin mina tähelpanu selle peale, et see ometi mitte meie ainus siht ega

juhtmõte ei wõi olla, krediite kokku tõmata ja kokku hoida. Mina tähendasin selle peale, et kui keegi isik niisugusele kokkuhoidmise põhimõttele läheks, ja mitte enam ei sööks, ja enesele riideid ei ostaks, siis ei anaks tema küll neid warandusi, seda raha wälja, mis ta söögi ja riiete peale kulutama peaks, aga ta sureks selle tagajärjel ära, sest tema jätaks need wajuadused täitmata, mis paratamata waja täita on. Wõib olla, öeldakse mulle, et kuidas siis seda teha, meil, sotsiaaldemokraatidel, ja eriti mul ei ole ka mingisugust süsteemi selleks ette panna, kuidas seda teha. Seda on mulle ühel teisel puhul juba öeldud, kui ma aasta eest Eestis ja eriti Tallinnas walitsewa korterikriisi küsimusest kõnelesin. Siis juhtis ajakirjandus tähelepanu selle peale, et Martna, — ma ei tea, kas mind sel puhul ka jälle wanahärraks nimetati wõi mitte, kuid see ei puutu asjasse, — et tema näitab küll, kui wiletsad meie korteriolud on ja oleks waja neid parandada, aga waadake, see sinane Martna ei suuda näidata, kust selleks raha wõtta. Ja et ta seda näidata ei suutnud, siis jooksis asi liiwa sisse ja tähendati sealjuures, et meie sellekordne Riigiwanem, härra Päts, olewat wäga riigimeheliku kõne pidanud. Mitte ainult „Päewalehe“ „Lg“ ei öelnud seda, waid ka „Eesti Majanduse“ toimetaja. Ometi pean ma tähendama, et need etteheited täielikult põhjendamata olid. Ma tahan sellega öelda, et ka need etteheited, mis mulle praegusel koral wõidaks teha, niisama põhjendamata oleksid. Mul ei olnud wõimalik aasta eest selle raamatuga esineda, sest et ta nüüd alles ilmus ja minul isiklikult ei olnud wõimalik jälgida, mis teistes riikides selles suunas tehtud on, ja kas teiste riikide peaministrid ka ütlesid, korterikriisi raskuse puhul, et samojeedid elawad weel wiletsamates oludes ja awitagu rahwas ise enmast. Nüüd on mul raamat siin, see on rahwuswahelise tööorganisatsiooni poolt wälja antud ja kõneleb korteriküsimusest Euroopas pärast sõda. Meie wõime siit kõige Euroopa riikide korterilahendamise poliitikat ja tehtawusi näha selles suunas, ja mina ei leia senni, et kellegile, kes korteriwiletsuse peale tähendas, oleks sellega wastatud, et waadake, tal ei ole ju neid abinõusid, millega selle wastu wõidelda. Ja et temal neid abinõusid pole, siis ei saa midagi teha, siis

peame sarnaselt elama, sest samojeedid elawad weel halwemates wahekordades.

Kui meie wõtame näiteks Inglismaa, mis esimesena siin raamatus käsitatud on, siis leiame, et iga Inglise walitsus juba enne sõda, sõjaajal ja pärast sõda on selle küsimuse lahendamiseks tegutsenud. Walitsus ja walitsewad organid panid uurimisi toime, kuipalju korterid waja juurde ehitada. Kutsuti nii palju kui wõimalik asjatundjaid inimesi selle juurde, et seda küsimust lahendada. Seati üles programm wanameelse Inglis walitsuse poolt ja hakati ehitama. 1921 a. jõuti nii kaugele, et raha otsa lõppes, ja siis pandi ehitamine seisma. Öeldi, just niisama, nagu meil, et raha ei ole, ei saa edasi ehitada, aga Inglismaal ei lepitud sellega mitte, waid järgnewad walitsused tulid edasi asja juurde, ja nüüd, kus on tööerakond Inglismaal walitsemas, teawad austatud Riigikogu liikmed meie ajakirjandusest, et seal selles suunas suurepäraline korteriehitamise programm teostamisele on wõetud. Ja kuna meil lugupeetud tööerakonna liige, härra Strandman majandusminister on, ja kuna endised sellesama erakonna liikmed wäga mitmel juhusel näidata püüdsid, et Eesti tööerakond ja Inglis tööpartei üks ja seesama on, siis juhiksin ma nüüd selle peale tähelepanu, et meie tööerakond ja meie tööerakonna majandusminister mitte seda silmas ei ole pidanud. Ma wõtan selle asja sellepärast kõne alla, et ka see küsimus meie majanduspoliitikasse kuulub, olgugi mitte otsekoheses mõttes, kuid wähemalt sotsiaalpoliitilises mõttes kuulub ta siia alla. Ma wõin teile näiteks Shweitsi ametiühisuste kuukirjast „Geverkschaftliche Rundschau“ ühe nõudmise ette tuua, mis Shweitsi ametiühisus oma hiljuti ärapeetud kongressil üles seadis, see on „ein Wohnungsgesetz, in dem Garantien geboten sind für Bereitstellung von Wohnungen zu erschwinglichen Preisen“ — see tähendab, korteriseadus, millega kindlustatud on, et korterid wõimalik saada oleks wastuwõetawate üüridega. Ja kui seal niisugune nõudmine awaldatakse, siis ei mõtle keegi kodanline poliitikus, ega keegi kodanline ajakirjanik siia wastu üles seada, et ametiühisused ei näita, kust see raha peab tulema. Niisugused kohused langewad just nende orgaanide peale eriti, kes riigi poliitikat, niisama sotsiaal- kui ka majanduslikku poliitikat juhiwad. Kui meie sellest seisuko-

hast meie praeguse walitsuse majanduspoliitikat hinnata tahame, siis peame ütleva, et siin need põhjused puuduvad. Meie majanduspoliitikat on senni selles silhis juhitud, nagu oleks Eesti marga kindlustamine a ja o. Aga Eesti marga kindlustamine, nii tähtis, kui see iseenesest on, ei awita meid mitte ühe sõrmeküüne wäärilist wäärtust juurde luua. Mark on wäga tähtis majanduslik abinõu kaubawahetamise ja läbikäimise suunas praeguses seisukorras. Kapitalistlikus ilmakorras meie ilma selleta läbi ei saa ja majanduspoliitikat tuleb tahes wõi tahtmata nõnda juhtida, et rahawäärtus mitte ei langeks, et ta kindel oleks. Aga sellejuures ei saa meie ometi oma tegewust lihtsalt sellega piirata, et meie ainuüksi selle peale wälja sihime. See oleks sel kombel haige arstimine, nagu mina olen läbi elanud silmahaiguse juures, kus terve rida arstid haigesse silma ühte pulbrit pintsli sisse riputasid, ja järgmisel päewal olid need kublukesed, mis silmas olid, küll kadunud, aga kolme-nelja päewa pärast tulid nad jällegi tagasi. Ja tark arst ütles, jah, kullakene, ega siis see pulber aidata ei wõi, tema kaotab need kublukesed küll ära, aga põhjused, millest need kublukesed tekiwad, on mujal, ja need tulewad kõigepealt wälja arstida. Nii on ka siin lugu. Marga kõikumine tuleb teisel teel wälja arstida. Ja see teine tee on see, kui meie neid warade walmistamise jõudusid kasutada oskame, ja peame püüdma neid kasutada oskama, et meie warasid wõimalikult rohkem walmistame, nii et meie ühe suure osa nendest enese jaoks ära tarwitada wõime, ja teise osa nendes maades ära müüme, kust meie paratamata teisi aineid sisse tooma peame. Et meie praeguse majandusministri poliitika mitte nende sihtjoonte peal ei jookse, sellest toon ma ühe näite tema kõnest. Aga ma lähen esiteks natukene teise asja juurde, mitte selle kõne wäljawõtte juurde, waid toon kõigepealt tunnistusi Eesti statistika kuukirjast elukalliduse tõusu suunas. Elukalliduse indeksi, see on mõõtarwusid ikka weel ei ole. Ei ole meil endine walitsus ega ka praegune selle eest hoolt kandnud, et meie mõõtarwu sellest saaksime, kuidas meie elame, kui kallilt meie elame, kas meie tõuswal wõi langewal joonel elame. Aga statistika kuukiri näitab meile vähemalt Tallinna turuhindade tõusu ja langemist ja sellejärele peame

otsustama, et meie tõuswal elukalliduse liinil elame. Jaanuari turuhindade indeks oli 110,9, weebuarikuul — 112,7 tõusis aprillikuul 115,4 peale ja maikuul oli 111,6, juunis langes 110,8 peale, mis kewadsuwel harilik nähtus on, sest et mai- ja juunikuudel elukallidus wähe langeb. Aga nida näitab meile juuli ja august. Juulis oli indeks 115 peal, see on 110 pealt tõusis korraga 115 peale. Augustikuul aga juba 118,9, see on ligi 119! Septembri indeksi ei ole wõimalik ette panna, aga ma arwan kindlasti eeldada wõiwat, et ta on kõrgem, kui augustikuu indeks, wõi mina oleksin wäga üllatatud, kui meie näeksime, et ta langenud oleks.

See on üks nähtus, mis selle poliitika kaga käsikäes käib. Eriti pean seda tunnistama, et elukalliduse tõus tollide tõstmisega ühenduses on.

Aga meie majandusminister ei puudutanud seda nähtust. Kui tema oma baromeetriga melle asju näitas, siis läks tema protesteeritud wekslite juurde. Meie näeme siis, kus see poliitika piirdub. Protesteeritud wekslid on ka üks tunnusmärk, aga see ei ole ainukene tunnusmärk. Rahwa suured hulgad ei tunne otsekohe selle läbi, see on protesteeritud wekslite läbi, et neil raske elada on, waid nemad tunnewad seda sel teel, et nende palk mitte enam selleks ei ulata, milleks ta eelmisel kuul ulatas. Tähendab, palga eest saab täna vähem osta kui kuu aja eest osta sai. See on rahwa suurte hulkade juures majanduselu baromeeter. Härra rahaminister wõi majandusminister tähendas siin selle peale, et kuigi tollid elukallidust tõstnud, siis on selle tagajärjeks ühtlasi ka marga tõusmine olnud ja marka tõstes on jällegi wõimalik rohkem tõuswa marga eest osta, kui eile, wõi üleüle selle marga eest, mille ostujõud vähem oli. See on iseenesest mõista üsna õige, aga see ei tule rahwa suurte hulkade juures kõne allagi. Palju enam tuleb siin see halb kaasnähtus esile, kuidas töowõimalus väheneb. Ja meie elame selle liini peal, kus töowõimalus väheneb. Kui meie tahaksime kokku arwata, ja ma arwan, kui minu parteisõber härra Johanson selle kohta oma arwud ette toob, siis leiame meie nõndanimeatud tööstatistikast, et tehtud töötundide ja tööpäewade arw kordkorralt väheneb ja et nendest tundidest saadud palgasummad üldises summas ka vähenewad, hoolimata sellest, et mark natukene kind-

lamaks jääma hakkab. Kui töolistehulka neid markasid enam niipalju näpuvahel ei ole, kui neid kuu wõi kahe eest wõi läinud aastal sellel ajal oli, siis ei tõuse eluhoid töölisklassi ridades mitte.

Üks teine märk, millest meie midagi wälja lugeda wõime, nagu kewadel, kui pääsukesed tulles suwe liginemist kuulutawad, on see, et meie Riigikogu ringkondades jälle näeme, kuidas tööliste saatkonnad ilmuwad pealinna, siia walitsuse keskohta, Eesti panga juurde ja niisugustesse kohtadesse, kus nemad arwawad mõjuda wõiwat, et tööstusettewõtted krediiti saaksid, et lahedamalt tööd wõiksid teha. Kui mina ei eksi, siis kuulsime hiljuti Meyer'i keemiawabrikust, mille töölised olid omalt poolt walitsuse organide juurde saatkonna läkitanud, et wabrikule krediiti saada ja sekssamaks otstarbeks on Tartu tööliste saatkond praegu Tallinnas, kes Eesti panga juhatuse juurde on tulnud, et selgeks teha, kui paratamata tähtis on Tartu töölistele, wäike- wõi kesktööstuse krediit, sest muidu jääb töö seisma, wõi lühendatakse tööaega. Need on niisugused tunnistused, mida mitte protesteeritud wekslite hulgast wälja lugeda ei saa, need on aga wäga tõsised tunnusmärgid ja need kuulutawad meile ette, et eelolewal talwel meil tööpuudus rängem saab olema, kui ta mullu oli.

Siin pean mina ka ühest teisest asjast kõnelema. Kui põllumeestekogud 19. augustil ja peale selle sotsialistidega wihased olid, et meie nendega üheskoos, ühes meeles, käsikäes ja armurinnas praegust walitsust kukutama ei asunud, et see siis meie poolt ülbus ja nende seisukohast waadates „ära teenimata sõprus“ olnud. (K. Einbund, põl. Mitte sugugi.) Siis pean mina selle kohta ütleva, et sealt poolt ridadest meile selles asjas, mis tööpuuduse wastu wõitlemisesse ja töötöölise awitamisesse puutub, ikka wäga terawalt kõrwu tungiwad niisugused awaldused, mis wastuwaidlemata tunnistuseks on, et sealpool seda küsimust tõsiselt ei wõeta. (K. Einbund, põl.: Palju rohkem tööwõimaluste eest hoolitsetud, kui praegu.) Kui meie sellest asjast iganes kõneleme, siis on ikka tähendatud ja koguni niisuguste lugupeetud härrade poolt, nagu härra Hünerson seda on, et töötöölise toetamine on töötatöölise soetamine. Iseenesest mõista, et meie ühe par-

tei wõi ühe rühma poolt, kes nii tõsist asja, nagu tööpuudus praegu maailmas on — ka Eestis — et meie selle rühmaga üht sammu pidada ei wõi! Kui meie näiteks kibedast tööpuudusest rääkisime, siis wastati meile põllumeeste ridadest: minge maale, seal on tööd küllalt. Ka siis kui terwe maa nii sügawal lume all oli, et siia laeni oleks ulatanud. Juhiti edasi tähelpanu selle peale, olgugi, et need helid meile sealtpoolt äärest ikka ja alati wõltsimata ühetooniliselt kõrwu on kostnud, et meie ka praeguse walitsuse poolt neidsamu helisid oleme kuulnud, kui majandusminister erakorralisel Riigikogu koosolekul ühe minu poolt tehtud märkuse peale ütles, et tema ei olewat mitte tööliste wäljarändamise poolt niiwõrd, kui tööliste maaleminemise poolt. Mina pean ka selles asjas jälle kodanlise ajakirjanduse juurde wähekeste tagasi tulema. Kodanlises ajakirjanduses liikati sel puhul minule niisugune mõte alla, nagu oleksin mina majandusministriga juttu ajanud ja walitsust püüdnud wõita selleks, et walitsus töölistele wäljarändamist organiseeriks. Lugu oli hoopis ümberpöörduft. Minu arwamine oli ja on ka praegu see, et kui meie oma tööliste hulgas wäljarändamise tungi märkame, siis see mitte terwenemise tundemärk olla ei wõi riiklikus ja rahwamajanduslikus elus, waid see on haiglane, kõdunemise tundemärk. Meie peame positiivsete abinõudega selle wastu wõitlema! Ma tõin selle näite imestusena ette, et uus majandusminister minule ütles — mingu töölised maale wõi kui muud üle ei jää, rännaku wälja... Omalt poolt lisan sellele juurde, et töölistel sarnasel korral muud üle ei jää kui wälja rännata. Sedasama on ju meile paremalt poolt härrad Tonkman, Laidoner ja isegi härra Päts öelnud, et meie majanduselus wõib olla niisugune murrang tuleb, kus inimesed jälle maale tagasi rändawad ja siis kaoks meil korterikriis iseenesest. Tähendab, meil seisab praegu niisugune majanduspoliitiline küsimus ees, kas ja kuipalju on meil wõimalik töölisi maale juhtida, kas meie majandus-ettewõtetes, olgu nad elujõulised wõi mitte, saawad töölised tööd, kes linnas tööstusettewõtetes ilma tööta on jäänud? Kui meie näiteks tööbörse tegevuse peale waatame, siis leiame sealt õige harwa tõsiseid tööpakkumisi wõi tööotsijaid maalt. Tööbörseid ei ole meil weel läbi löönud, usaldus nende wastu ei

ole veel suur, aga waatamata selle peale ei tee need, kes põllumeeste huwide eest wäljas on, ometi mitte midagi selleks, et seisukorda parandada. Härra Tonkman ütles küll, et: „minul lähewad sulased ära ja mina wõtaksin uued, aga linnas töötajaid ei leidu!“ Töölised ei wõi ju ometi asunikude ja talupere-meeste wärawate taga ootamas käia, kunni nad kuskilt tööd leiawad, waid on olemas tööbörseid, mille kaudu töölisi kohale wõimalik on saata. Tööbörsest peaks otsekohe wõimalik olema kätte näidata, kuhu töölistel sõita ja missugustel tingimistel nad tööd leida wõiwad. Aga seda ei wõi meil keegi näidata, isegi härra Strandman mitte. Üldiselt wõib öelda, et meil tänudi põllutöös juba see ajajärk on, kus tööd enam-wähem tehtud on. Praegu on lõikusaeg suuremalt osalt möödud ja meie ajakirjandus ei too mitte ühtki teadet selle kohta, et põld kuskil koristamata oleks jäänud tööjõu puudumise pärast. Tähendab, maal on oma osa töölisi olnud, wälja arwatud üksikud juhtumised, kus ühel wõi teisel tööjõuleidmine raskem on olnud.

Kui aga mõnetuhandele töölisele tahetakse maal tööd otsida, siis oleks see ainult siis wõimalik, kui meil näiteks, miljonite, ei sadade miljonite eest maaparandustöid ette wõetaks — mis wõimalik ja ka soowitaw oleks, siis wõiks küll öelda, et seal nii ja nii palju töölisi tööd wõiksid leida. Aga niisuguseid suuri ettewõtteid meil ei ole ja härra majandusminister teab seda paremini kui keegi teine, et niisuguseid krediitiseid olemas ei ole, millega sarnast suurt tööd ette wõtta. Kui töötatöölisi maale juhatada wõib härra Tonkman wõi teised temasarnased, ei wõi ega tohi seda ometi teha meie majandusminister, kellel olud teada peawad olema. See on üks meie majanduspoliitika külg. Meie näeme, et tööjõud ilma tööta jääb, et korraldawad, organiseerivad jõud puuduwad, kes seda püüaksid läbi wiia, et praegu töötaolewad käed mitte seista ei tarwitseks. Arwan, et ometi riigimeest ei ole, kes sellesama lausega tuleks, nagu kord on esinetud, ja ütleks: „awitagu ometi töölised iseennast!“ Kui meie selle seisukoha wõtame, siis ei ole meil majandusministrit ega walitsust tarwis.

Nüüd tahaksin ma weidi wälislaenudest rääkida. Rõhutan siin ja kriipsutan alla, et meie riik tõepoolest waene on.

Ja kui meie oma majanduspoliitikat põhimõtteliselt ainult oma kapitaaliga tahaksime teha, nagu ehk küll soowitaw oleks, siis meie paremat seisukorda omale niipea oota ega loota ei wõiks, kui ta praegu on. Meie elame ometi kapitalistlikul ajajärgul, mida üks osa meie parlamendist alati toonitab. Aga mitte ainult Karl Marx ei ütle, et kapitaalil ei ole isamaad, waid ka iga tawaline pangamees ütleb seda, et kapitaal läheb sinna, kus tal wõimalus on kasu saada, tööd teha. Meie wõime sellega rehkendada, et kapitaal tegewuswälja otsib. Kapitalistlikus ühiskonnas on lugu nõnda, et nõndanimetatud wõõra kapitaali maadetulekul mõlemad pooled kasu saada wõiwad. Kui meie selles kindlad oleme, et meie oma waranduslik külg niikaugele ei ulata, et oma majanduslikku aparati sedawiisi korras hoida, kuidas rahwa huwid wajawad, siis on meie riigiwalisuse ja ministrite kohus wälja waadata, otsida ja leida püüda teid, see on kapitaali, mis meile appi wõiks tulla. Siin ei ole midagi uut ja meie teame, et seda igal maal tehakse. Kui härra rahaminister ette tõi, et meie laenusid nii lahtise wõi laia käega otsida ei tohi, waid meie peame püüdma omaga läbi saada, meie peame wäga ettewaatlilikud olema, aga siis peame ometi meeles pidama, et ettewaatus ei tohi niikaugele minna, et wiimaks midagi ei tehta. Ettewaatus peab tarkusega ühes käima. Kui härra rahaminister wäga õieti ütles, ma arwan, see oli rahaasjanduse komisjonis ning see ei ole saladus, seda wõib wälja rääkida, kui tema hoiatas laenude eest, wõrreldes praegusi laenusid nende laenudega, mis meil õieti sõjapidamise ajal tehtud on, kuna aga siis ettewaatus moment mõõduandew ei olnud, waid ainult laenusaamine, mis minu arwates wäga õige oli, olgugi, et need laenud veel praegu raskelt rahwa peal lasuwad, — wõib olla suuremalt, kui suures Wene riigis enne maailma sõda, siis ei räägi see uute wõimalikkude laenude kasulikkuse wastu. Peab tähendama, et meie nendes oludes ei ela, missugustes Wene riik enne ilmasõda elas. Wene riik oli oma ressurside suunas ja oma kokkukogutud rikkustes teises seisukorras. (K. Korneel, rhw.: Ja siiski waene, läbi waene!) Ma ei ole kunagi selle juures kahelnud, et ta waene oli, ja et ta waene oli sellepärast wõttiski ta laenu ning pani need laenud wäga sagedasti

kasutoomata raudteede ehituste sisse. Ma tahan sellega ainult niipalju öelda, et kui Wene riik oma 200 miljonilise rahwaga nii-suuri laenusid tegi, siis pidi sel ka oma alus olema. Täheadan weel, et see meile hoiatuseks ei tarwitse olla, waid see wõiks meile koguni julgustuseks olla, et ka meie laenusid katsume teha. Kui härra rahaminister tähendas, et meie wälislaenuodega ei wõi oma põllumajandust toetada, sest meie põllumajandus ei suuda nii kõrgeid intresse maksta, kui wälislaenuude eest maksma peaks, siis on see ka minu arwamine. Aga meie ei wõi endid ometi oma praeguse põlluanni rohkusega rahuldatuks tunnistada ja öelda, et meil abinõusid selles suunas otsida ei tule, et oma saaki 4, 5, 6-e seemne pealt näiteks 12 peale tõsta, mis igatahes wõimalik on... Kui aga mingisugune wõimalus selleks awaneb, siis ei tohiks meie selle juures nii koguni külmaks jääda. Meil on Narwa kose weejõu kasutamise, selle wõimalusest ja selle tähtsusest mõnda kõneldud. Meie majandusminister aga selle sisse ei usu; tema ettewaatus on siin suur, niiwõrd suur, et tõsiselt selle juurde mindud ei ole. Ometi oleks selle jõu kasutamine üks abinõu, kuidas niisugune laenuoperatsioon wõi niisugune tegutsemine meie põllumajandusele odawamat abi wõimaldaks. Ma pean tunnustama, et mina siin asjatundjana kõnelda ei wõi, aga mina toetan teiste asjatundjate peale, kes wälja on rehkendanud, et kui meie Narwa kose jõu kasutamise kõrwal lämmastikuwabriku saaksime käima panna, siis oleks meil wõimalus lämmastikku umbes pool wõi rohkem odawamalt põllumeestele kätte muretseda, kui see kunstwäetisaine praegu maksab. Aga meie majandusminister nimetab niisugust lämmastikuwabriku asutamist utoopiaks. (Rahaminister O. Strandman: Kus kohal härra Martna, ma olen seda öelnud?) Ma pean Riigikogu ees ütleva, et ma seda sõna ei ole isiklikult härra ministri suust kuulnud, waid olen seda teiste kaudu kuulnud ja sellepärast ei tea, kas see täpselt õige on. (Rahaminister O. Strandman: Teie kuulsite minu seisukohta, härra Martna, rahaasjanduse komisjonis!) Jah, kuid see ei läinud wäga palju sellest lahku. Kui see tõesti meie majandusministri arwamisel utoopia on, siis soowiksin mina teada, miks ta meil utoopia on, kuna teistes

maades: Norras, Soomes, Saksamaal utoopia ei ole? (E. Weberman, rhwsw.: Aga öelge, härra Martna, kas nad selleks raha laenusid?) See on kalkultatsiooni asi. Ja miks ta meil odawam tuleks, on wõib olla wõimalik sellega, et Norras on wabrik sedawõrd wana ja kui see aine Norrast siia jõuab, senni on ta juba kallimaks läinud weo ja tolli läbi. (Segane wahelhüüe.) Aga öelge mulle, härra Pool, miks norralased omale wabriku ehitasid, miks nad Poolamaalt, Saksa- wõi Inglismaalt lämmastikku sisse ei wea? Ma just sellest kõnelen, et kui meie sellest põhimõttest kinni ei pea, et meie laenata ei tohi ja oma kapitaaliga peale ootama jääme, siis, mina ütlen, wõõras kapitaal sööb meid teistsugusel kujul ära. (E. Weberman, rhwsw.: Aga mitte nii kõrge protsent, millest siin jutt.) Mitte ainult kõrge protsent, waid tuuakse ette, et aktsiakapitaaliga oleks see mõeldaw, aga mitte obligatsioonikapitaaliga. Ma tähendan weel, et ma siin tehnilise asjatundjana ei räägi, waid ma räägin ainult Riigikogu liikmena, poliitikerina, ja awaldan selles suunas oma arwamist, et meil sel teel wõimalik oleks kunstwäetist põllumeestele odawamalt kätte juhtida. Igaüks peab aga tunnustama, et selle asja peale meil ometi mitte kõigesuuremat tähelpanu pole juhitud. Kui meil sellest põhimõttest kinni tahetakse pidada, nagu meil siin hanide püüdmiseks wahest tähendatakse, et meie kaubanduse ja tööstuse täitsa hooletusse peaksime jätma ja ainult põllumajanduse peale üle minema, kui meie põllumajandust kui riiki kandwat waradewalmistamist tahame wõtta ja silmas pidada, siis peab ta meile ometi paratamata rohkem kui 5—6 seemet andma, sest 5—6 seemet on riiklikuks ülewaldamiseks wähe. Kuid mis kõnelewad meile näiteks praegu maakondade ja waldade eelarwete puudujäägid? Need kõnelewad just sellest, et meie wiljasaak liig wäikene on, ja et maakonnad ei suuda isegi oma eelarwet ilma puudujäägita kokku seada, waid waatawad linnade poole, kas neile linnadest mitte abi ei tuleks. Selle peale peaksid eriti asjatundjad, ning just majandusminister tähelpanu pöörama. Ma ei tarwitse siin uuesti toonitada, et mina ka põllumajanduse toetamise poolt olen. Aga millega meie siis toetame? Meie põllumajandus ei suuda isegi oma kogukondade eelarwet puudu-

jäägita kokku seada, siis peab toetamine ometi kuskilt mujalt tulema... (M. Juhkam, tõer.: Seal on muud põhjused!) Jah, kui meil mingi muu abinõu on, mille abil meie põllumajandust toetame, siis oleks see ometi meeletus, kui meie selle allika wõi salwede sisu hoolestusse jätame ja kõik jõu wõi wee sealt wälja woolata laseme ning mujale juhime...

Sellel silmapilgul lubatagu mulle ka uuesti meelde tuletada meie riiklikku maksusüsteemi. Ma olen mitmel puhul selle peale tähelpanu juhtinud, et meie riik kaudsetest maksudest peaks üle minema otsekoheste ja warandusmaksude peale. Kaudseid maksusid on tollide tõstmine ja ka piiritushinna tõstmine jällegi suurendanud. Mina olen kaudsel wiisil selle peale mitu korda tähelpanu juhtinud ja ma tuletan meelde, et härra Westel kord ka teatawa lubaduse andis, et selle asja uurimisele asutakse ja küsimus kaalumisele wõetakse, kas meil võimalik ei oleks kaudsete maksude süsteemi pealt enam teistsuguse maksude süsteemile üle minna. Meie ei ole sellest enam mitte midagi kuulnud ja et meie praegune majandusminister oma waadete poolest selles küsimuses juba tuttaw oli, siis ei olnud meil selles asjas muutusi ka loota. Meie rahwa elu nõuab aga muutmist. Kas siis tõesti nende „waeste warest“ peale ikka rohkem veel kaudseid maksusid tahate panna? pealegi nüüdsel töökitsikuse ajajärgul, kus nad igapäewasest palgast waevalt läbi elada suudawad! On juba teiselt poolt tähendatud, et meie praegune majanduspoliitika suurte rahwahulkade õlgadel lasub, nende õlgadel, kel mingisuguseid suuri sissetulekuid ei ole peale selle, mida nad oma tööjõu eest — oma kätetöö ehk oma päewatöö eest saawad. Riigimees, kes seda tõendab, et see on see õige tee, ei seisa õigel alusel. Sellepärast, kui meie uuest majanduspoliitikast kõneleme, siis peaks kõige esiteks sinna hulka maksusüsteemi muutmise kuuluma. Sellest ei ole aga meie mitte midagi kuulnud. Tollid tõsteti ja igauks teab, kuidas selle tagajärjel tarbainete hinnad tõusid. Selles asjas on parempoolne ajakirjandus meile rohkesti tunnistusi toonud ja selle wastu ei waidle keegi, ainult peab küsima, mikspärast seda nüüd nii ohtralt tõsteti? Tõeasjaks jääb see, et tollid kaudsete maksudena toiduainete hindasid on tõstnud. Ma ei raatsi siinjuures

puudutamata jätta seda põhimõtet, mis meil piirituse sissetulekuallika juures walitseb. Meie riigimehed ei ole, nagu näha, mitte sellele arusaamisele wõi sellele awalikule tunnustamisele jõudnud, et see poliitika meid, mitte Kaananimaale ei wii. Ma juhiksin tähelpanu selle peale, mille peale ma juba 1917 ja igal järgnewal sündsäl juhtumisel koputasin, et meil wäärtuste juurdekaswumaks teostada tuleks. Ma tuletan jälle meelde, et meil sellest ajast terwed linnaosad ühest käest teise kätte on käinud, ma wõiksin teile üksikuid isikuid nimetada, kes maju on müünud ja neid jälle omandanud, ja et igakord ei ole isegi riik poslinimaksusid saanud. Kui meil wäärtuste juurdekaswumaks maksmas oleks, siis oleks meie sellest ilusa rea miljonid wõi ka miljardid sisse saanud. Kuid meie walitsused, meie majandusministrid leiawad, et see olla wõimatu läbi wiia, nad leiawad ikka, et see mitte ei lähe, sest majade wäärtus kuldrublade peale ümber rehkendades olla langenud, ja „mis seal veel maksu peale panna!“ Teistes maades ei hoolita sellest. Kui meie praegu Saksamaale läheme ja seal järele küsime, kuidas seal arwestatakse, siis kuuleme, et seal ei jäeta maksu mitte sellepärast ära, et Saksa endine mark nii wedelaks on jäänud. Ma juhin austatud Riigikogu liigete tähelpanu selle peale, et meil selles mõttes mitte uut majanduspoliitikat pole, waid see on wana poliitika. Ja mis üldse majanduspoliitika sihtjoontesse puutub, siis peab siin sedasama ütleva, et, kus meie majanduspoliitika sihtjoontel see kättepuütaw siht peaks olema, et võimalikult kõiki jõudusid tööd tegema ja wäärtusi looma panna, siis ei näe meie seda mitte, waid meie näeme, et sellest põhimõttest tähele panemata, kui mitte hoolimata mööda ei minda. Kuna tööstuste töölisel, niihästi wäike-kui suurtoöstuse, tööpuuduse all kannatawad, siis kõneleb see aina sellest, et walmistaw jõud rakkes ei ole. Kui meil aga warade rohkemast walmistamisest kõneldakse, siis tehakse seda ikka selles mõttes, et tööline peaks võimalikult madala palga eest ja võimalikult pika tööpäewaga rohkem tegema! Kauem tööd teha — ainult seda produktiooni juurdekaswamise võimalust peetakse meil silmas.

Siinjuures ei saa ma mitte nimetamata jätta kahte asja, kaht tööaja seadust, mis meie walitsuse poolt wiimasel ajal

wälja on läinud. Meie oleme ajalehtedest lugenud, et töö-hoolekandeministeerium on tööaja ja nädala puhkepäewade seaduse wälja töötanud. Mul on wõimalus olnud seda lähemalt silmitseda. See seaduseelnõu ei ole mitte kokkukõlas Washingtoni konwerentsi tööaja kokkuleppega, waid meie uus tööaja seadus on hoopis kitsamale alusele seatud. Seal on ette nähtud, et hooaja tööstuses, nagu turba-, õlikiwi- ja telliskiwitööstuses on wõimalik lubada kunni 150 ületundi aastas. Kuna tähendatud paragrahw aga hooaja tööstusest kõneleb, siis ei wõi mitte aastas juttu olla. Näiteks turbatööstuses wältab tööaeg 60—75 päewa aastas, telliskiwitööstuses weidi kauem. Imelik küll, et meie õlikiwitööstus hooaja tööde hulka on wõetud hoolimata sellest, et seal talwe läbi töötatakse! Ütleme turbatööstuses wõib teha 3—4 kuu jooksul 150 ületundi, sellest näeme, et siin 8-tunnilisest tööpäewast enam juttugi ei wõi olla, kuigi teises paragrahwis kõneldakse, et päewas ei tohi rohkem kui kaks ületundi teha ja et seegi wõib sündida töölise ja ettewõtja kokkuleppel. See töölise ja tööandja kokkulepe tuletab Itaalia 8-tunnilist tööpäewa meelde, mis Mussoliini poolt maksmata pandi. See kõlab just nõndasama: „töölise ja tööandja omawahelisel kokkuleppel on lubatud kunni 2 ületundi päewas teha.“ Washingtoni konwentsioonis ületundisid sel kombel ei ole mitte. Riigikogu juhatusel on aga walitsuse poolt sisse tulnud ka eelnõu Washingtoni konwentsiooni wastuwõtmiseks. Millal tähendatud seaduseelnõu Riigikogusse jõuab, ei ole teada, arwatawasti aga enne, kui see teine tööaja ja nädala puhkepäewade seadus töösturite ja kaubanduslikkude ettewõtjate juurest tagasi jõuab, sest lehtedes kõneldi, et neile on kolm kuud aega antud oma arwamist sellekohta awaldada. Kuidas peab sellest aru saama? Kumba eelnõu taga seisab walitsus, kas Washingtoni konwentsiooni taga, mis niisugust ületundide arwu ja teisi sarnaseid kitsendusi mitte ette ei näe wõi tööaja ja puhkepäewade seaduse taga, mis, nagu öeldud, Washingtoni kokkuleppel lahku läheb? Mulle näib, et ta wiimase poolt on ja et Washingtoni konwentsioon selle eeldusega anti Riigikogusse, et kui see tagasi lükatakse, siis on teine waruks walmis, et ta siis, wõib olla, wastu wõetakse, muidugi halwemal kujul, kui Washingtoni konwentsioon on. (J. P i i s k a r,

is.: L a s e b m õ l e m a d w a s t u w õ t t a, k u i d e i t ä i d a k u m b a g i.) See oleks natukene raske. Üldse on kogu meie majanduspoliitika sihtjoon olnud niisugune, et see mitte töölise inimliku tööjõu kandjat oma poliitika keskpunkti seadnud ei ole, waid teistsugused asjad ja nimelt niisugused, kus protesteeritud wekslitega tegemist on.

Kui meie weel silmapilguks selle juures peatume ja ütleme, et riigil oma tagawarade ja oma kapitaaliga mitte wõimalik ei ole oma tööstust nii ülewal pidada, et ta majanduspoliitikat suudab jalul hoida, et tööpuudusest ei tarwitseks kõnelda jne., siis peaks ometi walitsus püüdma wõõrast kapitaali maale tõmmata, ja wõimalikuks teha püüdma, et meie need tööstused wõõra kapitaali alla wõiksime paigutada, keda meie oma resursidega mitte küllalt toetada ei suuda. Et neid teatawal ettewaatusel tehtud laenudega wõimalik oleks käimas hoida, seda peab wist küll kindlasti uskuma. Mina arwan, et mina härra rahaministri seisukohta õieti taban, kui ma weel kord rõhutan, et tema awaldustest rahaasjanduse komisjonis igatahes mitte see wälja ei kõlanud, et tema kõiki oma jõudu ja kõiki oma wõimu oleks sellele liinile sihtinud, et niisuguseid laenusid saada. Meie kuulsime palju enam, et meie walitsusel kunni tänase päewani aeg selleks ära on kulunud, et teatawatel rahaturgudel alles neid elementaarseid eeltingimisi teada saada, mis niisuguste laenude sobitamise juures wajalikud on. Hoolimata sellest, et meil nendes kohtades oma esitajad on, kes riigile mitte wähe ei maksa, on teateid nõutatud wõõraste isikute kaudu. Ma ei taha kellelegi selles asjas etteheiteid teha, aga ma kriipsutan alla seda tõsiasja, et meie majandusminister ja meie walitsus alles nüüd arwab teada saanud olewat, kuidas neid laenusid algusest peale tegema peaks hakatama, ja et need teed, mida meie walitsus senni on käinud, ainult eitawaid tagajärgi wõisid anda.

Ma tahan nüüd nende halbade tagajärgede juures wähekeste peatada, mis meil ühes teises suunas paratamata karta on. Mina nimetasin juba Kaananimaad, ja ma tuletasin meelde ka Punast merd. Meie siseministrid on õieti need Moosesed, kes oma mantlihõlmadega loodawad Punast merd kaheks lüüa, kust meie siis Kaanani-maa kaldale pääseksime. (W a h e l h ü ü e

keskelt: Mustamere kaldale!) Aga minule näib, et walitsus ka selles suunas natukene iseäralikku teed käib. Kõigepealt pean ma rõhutama, et meie majanduspoliitika Punast merd mitte ei wähenda ega madalamaks ei tee, waid suurendab, ja wiimane aktsioon, ma ei taha kuidagi wiisi meie praegusele sise-ministrile etteheiteid teha, aga ma ei wõi mitte mööda minna nendest paksudest kirjadedest, mida meie igal hommikul ajalehtedest loeme Tartu kommunistide kawatsustest ja nende kinniwõtmistest. Täna-seid lehti ei ole mul wõimalik olnud jäl-gida, aga eile kirjutas härra Einbund'i leht tinasoldatitest. Kui seal tõepoolest tinasoldatid oleksid olnud, ja mina usun ka, et nemad tõepoolest tinasoldatid olid, aga meie ajakirjandus on nendest palju rohkem teinud, kui tinasoldatid. Meie ajakirjandus, kuna tema sellest asjast oleks pidanud „petit“ kirjutama, kirjutab „cicero fett“, wõi „tekst fett“, ja kui aja-kirjandus sinna poole kaldub, et Heide-man on Moskwasse waletanud, ja nõnda-nimetatud Danton on Heideman'ile wale-tanud, ja kui meie usuksime, et Moskwa peaks liimitud „Geleimt“ olema, siis on see „cicero fett“ ja „tekst fett“ midagi muud kõnelenud. Nüüd on Moskwal tõe-poollest õigus öelda: „Waadake, see raha, mis meie Eesti oleme saatnud, ei ole ometi mitte asjata sinna saadetud!“

Ma juhiaksin tähelepanu selle tulekahju kuma peale, mis nende kirjutuste kaudu Eesti wabariigi taewale tõuseb, ja ma kinnitan, et see kuma, olgugi, et meie keelt mõnikord kahjuks, mõnikord kasuks, kau-gemal ei osata, ometi mitte tähele pane-mata ei jää, waid et see kuma palju tuge-wam on, kui see, mis mina oma wälja-maa kirjas tagurluse hädaohust kirjutasin, see on, et kommunismi hädaohu taga waritseb meid tagurlise riigipöörde hädaoht. Kui meie poliitikused ja meie ajakirjandus arwab, et see kuma mitte kaugele ei paista, siis on see petlik arwamine. Mina usun, et see kuma õige kaugele paistab ja ainult, wõi suurelt osalt selle tõttu, et meie ajakirjandus uudiste naljas on, et tema ööseti magada ei saa, keerledes ja wäherdades oma sängis ja mõeldes selle ümber, mida oma lugejatele wärske, sooja sahana — „cicero fett“ — hommikul jälle ette kanda saab. Kui meil selles asjas tõesti tinasoldatitega tegemist on, ja ma usun ja loodan seda, siis on meie walit-suse organid ja ajakirjandus sellest

tõesti rohkem wälja paista lasknud, kui ai-nult tinasoldatid. See on üks asi, mida mina praegusele walitsusele mitte plus-sina juurde ei wõi arwata. Mina arwan, et meie ajakirjandus, see seitsmes suur wõim, ilma walitsuse kaasabita seda mitte teha ei oleks wõinud. Aga et see niihästi ühel kui ka teisel teel wõimalik on olnud, siis on meie halb majanduspoliitika ka selles küsimuses see kõlapõhi — Reso-nansboden — wõi see alustaimelawa, kus niisugune asi hästi kaswada wõib. Ma lõpetan sellega, austatud Riigikogu liik-med, ja jätan oma teiste seltsimeeste as-jaks üksikasjalisemalt nende nähtuste juu-res, mis meie majanduspoliitikasse mõju-wad ja tema juures tegewad on, peatada.

Juhataja **K. Wirma**: Kuulutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 11.45 min.

Peale waheajaga jätkub koosolek kell 12.05 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **K. Wirma**: Koosolek kestab edasi.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui härra rahaminister eelmisel koosolekul oma ettekannet praeguse majandusliku seisukorra kohta lõpetas, siis ta tähendas, et ei tule mitte waadata liig roosilistes wärwides selle seisukorra peale, kuid ometi peab terve härra rahaministri kõne kohta tunnis-tama, et tema oli waadanud liig roosili-selt seisukohalt, et õieti oli see üks ke-wade warahommikune jalutuskäik roosi-aeda. Härra rahaminister tõi ette mõne-sugused tundemärgid, mis peawad näi-tama, et meie majanduslik seisukord pa-raneb. Need tundemärgid olid: Augus-tikuu kaubabilans, margakurs ja joogikoh-tades käijate arwu wähenemine. On aga weel teisi tundemärke, mis roosiliste wär-wide hulka ka tumedat lasewad walguda. Need on tundemärgid, mis igat riigikoda-nikku küsima panewad: kuhu meie nü-wiisi jõuame? Üks hoiatawatest tunde-märkidest on meie tööstuse järjest hal-wemaks muutuw seisukord ühes erakor-raliselt kiire tööpuuduse kaswamisega. Et mitte ainult üldiste oletuste piirides pü-sida, pean tarwilikuks mõned kuifwad ar-

wud ette tuua, mis siiski wäga selgelt näitawad, kuhu poole meie majanduselu praegu läheb. Need arwud näitawad, kuidas on kahanenud töolistearw tööstusasutustes esimesest maist kunni 1. oktoobrini s. a.: „Dwiigatelis“ oli 1. mail 363 töolist, 1. septembril 196 ja 1. oktoobril see tähendab eife, 140, ning uued lahilitkmise-kawatsused on päewakorral: „Wene-Balti“ laewatehases oli 1. mail 728 töolist, 1. septembril 424 ja 1. oktoobril 400. Krulli wabrikus oli 1. mail 343 töolist, 1. septembril 240 ja 1. oktoobril 150 ning töötellimisi on wastu wõetud 2—3 kuuks ja siis ähwardab seda tööstust sulgumine. „Ilmarine’s“ oli 1. septembril 164 töolist, 1. oktoobril 129; „Wolta’s“ oli 1. septembril 64 ja eife 42 töolist; „Balti puuwilla-wabrikus“ 1. mail 1889 töolist, 1. septembril 1806 ja 1. oktoobril 1250 töolist ja on jällegi päewakorras wabriku täiesti sulgumine kahe nädala pärast. „Peetri“ tehases oli 1. mail 107 töolist, 1. oktoobril 62 töolist, ning seda tehist ähwardab jällegi seismajäämine; „Mayeri“ wabrikus oli 1. mail 137 töolist ja 1. oktoobril 90 töolist; tubakatööstuses „Tubak“ oli 1. mail 91 töolist, 1. sept. 87 ja 1. oktoobril 55 ning tehakse 4 päewa nädalas tööd; „Astorias“ oli 1. mail 270 töolist ja praegu 240 töolist — tehakse 5 päewa nädalas tööd ning 9. oktoobrist jääb ettewõtte ajutiselt seisma; „Lafermis“ oli 1. mail 196 ja 1. oktoobril 170 töolist — töötatakse 5 päewa nädalas, laupäewal ei töötata ja esmaspäewal töötab ainult osa töölisi; „Lutheri“ wabrikus oli 1. mail 1540 ja 1. oktoobril 1535 töolist — 22. septembrist alates töötab mööbli jaoskonnas 169 inimest 3 päewa nädalas. „Makarowi“ lauawabrikus oli 1. mail 111, 1. septembril 106 ja 1. oktoobril 77 töolist, peale selle on üles öeldud 20 inimesele. „Põhja puupapiwabrikus“ oli 1. mail 984, 1. septembril 906 ja 1. oktoobril 780 töolist, kuna 15 inimesele on üles öeldud. „Johanson'i“ paberiwabrikus oli 1. mail 172, ja 1. oktoobril 136 töolist. „Union'is“ oli 1. mail 303, 1. septembril 283 ja 1. oktoobril 230 töolist — oodatakse sõjawäe tellimisi, kui ei saa, siis lastakse weel töölisi lahti. „Estoking'is“ oli 1. mail 210, 1. septembril 177 ja 1. oktoobril 161 töolist — töötab 4 päewa nädalas juba suwest alates. „Massoprodukt'is“ oli 1. mail 34, 1. septembril 31 ja 1. oktoobril 26 töolist, peale selle on kümnele inimesele üles öeldud. „Trummi“

tiikuwabrikus oli 1. septembril 75 ja praegu 70 töolist — 1. nowembrist peale lastakse kõik lahti. „Rotermann'i“ tehastes oli 1. mail 232, 1. septembril 204 ja 1. oktoobril 141 töolist. Sadamatehastes oli 1. mail 547, ja praegu 450 töolist. A/s. „Silwal“ oli 1. mail 253. 1. septembril 197 ja 1. oktoobril 170 töolist. Need on Tallinna tähtsamad ettewõtted ja nendest arwudest on näha, kuidas töolistearw järjest väheneb, neis ettewõtetes, mille hulka kuuluwad mitte ainult metall ja tekstiilitööstused, waid isegi ka paberitööstus ja teised tööstused, mille elujõulikkuse juures kahelda ei saa. Tali on ees ja uued lahilitkumised on päewakorral.

Mis puutub Narwa, siis on Narwa linawabrikus vähendatud töölisi 50% wõrra. Seal oli enne 740 töolist, nüüd on aga 459, ja töötatakse 4 päewa nädalas. Sinowjewi malmiwabrikus on vähendatud töölisi 30 wõrra, enne oli 115, nüüd on 80. „Kreenholm'is“ oli 1980 töolist, kuid kuu jooksul on vähendatud töölisi 100 wõrra, see tähendab ühe kuu jooksul on lahti lastud 100 töolist. „Port-Kunda's“ augustikuul lasti lahti 40 töolist, järele on jäänud 621. „Aseri“ on ajutiselt seisnud, seal hakkas töö mõned kuud tagasi ja on 411 töolist. Riiklikus põlewkiwitööstuses on vähendatud töölisi 270 wõrra, järele on jäänud 955 ja nendest saawad osa talwe tulekuga lahti. „Kukruse“ põlewkiwikaewanduses on vähendatud töölisi 30 wõrra, praegu on 134. Wähemad lauawabrikud on seisma jäänud ja peale selle on seisma jäänud wõi jääwad seisma kõik hooaja ettewõtted, nagu turbatööstus, ehitustööd ja muidugi ka põllutööstus. Pärnumaal on seisma jäänud Lawasaare turbatööstus. Ka Sindi wabrikus on töolistearwu vähendatud.

Mis puutub Tartusse, siis Tartus suur-tööstust ei ole, waid Tartus on ainult väiketööstus, mida meie oludega wõrreldes nimetatakse ka kesktööstuseks. Tartus on arwud järgmised: „Teguri“ metalli-wabrikus oli 1. juunil 165 inimest, aga 30. septembril, tähendab paar päewa tagasi, 145 ja töötab 4 päewa nädalas, ning keskmine teenitud palk nädalas on 800 marka. Wabrik wõiks mahutada 200 töolist, kui ta hariliku hooga töötaks. Telefoniwabrikus oli 1. juunil 164 töolist, 30. septembril — 130, ja keskmine töötasu 792 marka nädalas, ning wõiks töötada üle 200 inimesega. Töötab 4 päewa nädalas. „Baltika“ spordiriistade wabri-

kus oli töölisi 1. juunil 70, 30. septembril — 50, töötab 4 päewa nädalas ja keskmine tööpalk 900 marka, wõiks töötada 100 inimesega. „Lellepi“ metallwabrikus oli 1. juunil 70 inimest, 30. septembril — 48, töötab praegu 6 päewa nädalas, ja keskmine tasu 1200 marka ning wõiks töötada üle 100 inimesega. „Haubneri“ wabrikus on 34 töölist, töötab 6 päewa nädalas ning keskmine teenistus on 1200 marka ja wõiks mahutada üle 50 inimese. „Tehnika“ metalltööstuses on 23 inimest, töötab 6 päewa nädalas, kuid wõiks mahutada ligi 50 inimest. „Ratnik'u“ masinawabrikus on 18 inimest, kuid harilik tööliste arw on seal 60. „Peetsi“ metalltööstuses on 12 inimest, 1. juunil oli 18, kuid wõiks mahutada ligi 30 inimest. „Clayhills'i“ lauawabrikus oli 1. juunil 66 töölist, 30. septembril — 61, keskmine palk 900 marka ja wõiks töötada üle 70 inimesega. „Tarmelli“ ehitustööstuses oli 1. juunil 236 töölist, 30. septembril — 174 ja wõiks töötada 250 inimesega. „Tõnissoni“ peegliwabrikus 60 töölist, kannatab krediidi puuduse all ja kui krediiti ei saa, lõpetab töö. Seisma on jäänud Tartu linnas turbatööstus 350 töölisega. „Ulila“ turbatööstus 50 inimesega, „Gelbi“ lauawabrik 40 ja Timberg ja Ko. 26 inimesega, „Ropka“ saeweski 10 inimesega, „Toomi“ saeweski — 17 inimesega, Markarowi wabrik „Aera“ 17 töölisega, Tartu „Meistrite kompweki wabrik“ — 13 inimesega, „Muna ettewõte“ — 8 inimesega, „Omeego“ jääb seisma 100 töölisega ja ka silla ehitustööd, kus on mõnikümmeend töölist ametis, tõmmatakse kokku ja ka need töölisel saawad lahti. Tartus praegu kannatawad ettelootud tööstustes tööpuuduse all 659 töölist ja peale selle nende perekonnad ja 325 töölist perekondadega, see tähendab, perekonnad peale selle, kannatawad lühendatud töönädala all, sest nemad ei saa 6 päewa nädalas tööd teha. Tööliste arwu suurendamist loota ei ole üheski ettewõttes, waid on päewakorral vähendamine, sest ettewõtjad ei suuda isegi teenitud palku wälja maksta. Nii on praegu Tartus terve rida ettewõtteid, kus on töölistele palgad wälja maksmata. Kui 1. septembril oli töölisi 4007, siis on töölisi nüüd neis ettewõtetes alla 3000, see tähendab, ühe kuu jooksul on vähendatud 1000. Wäga kujukalt näitawad palgalusid Balti puuwillawabriku tööliste palgad, kus naised saawad 100 marka ja

mehed 150 marka keskmiselt päewas. Meie teame, missugused elamistingimused Tallinnas sellejuures on. Töölisel on wabrikult palka ette saanud umbes 2 miljoni marga ümber ja sellega on nad wabriku külge seotud, nad ei saa ära öelda, sest siis nõutakse wõlg sisse ja wõetakse nendelt ka korter ära, kui nad teisale lähewad. Selle wõlaga on inimesed köidetud wabriku külge, nii et nendelt liikumiswabadus on täiesti ära wõetud. Kui meie neid arwusid waatame, siis nad ei luba minul küll uskuda ka kõige roosilisemas wärwis ettetoodud kroonu-optimismi meie majandusolude hindamisel. Nii ei ole mitte ükski endine suurtööstus, waid ka wäiketööstus on kitsikuses. Kas Wabariigi Walitsus on pööranud tähelepanu selle küsimuse peale tema täies ulatuses, wõi on ta arwamisel, et siin on tegemist loomuliku arenemiskäiguga, wõi toetab ta ennast ainult selle peale, et Eesti on ainult puhtpõllumajanduslik riik. Seda küsimust ei ole Wabariigi Walitsuse esitajate poolt küllalt selgelt käsitatud. Wiimasel ajal on ikka enam ja enam läbi tunginud waade selle peale, kuid kas ta küllalt põhjendatud on wõi on see ainult ettekääne? Kas jõuab põllumajandus lähematel aastatel ära mahutada neid wabu töölisi, kes tööstuste sulgumiste tõttu kohata jäänud ja ka üldse neid, kes tööta jääwad? See on küsimus, mida ometi tuleb kaaluda ja mida tuleb otsustada. Tõsi, Eestis ei ole endine suurtööstus wõimalik, iseäranis metalltööstus. Aga Eesti ajal metalltööstust, kui suurtööstust ei ole enam olnud, on ainult ruumid ja sisseseade ja kas ei seisa siin küsimus otstarbekohases ümberkorraldamises, mitte aga metalltööstuse likwideerimises. Mis on tehtud selle küsimuse selgitamiseks? Selle küsimuse kaalumiseks on olemas terve ministeeriumi osakond, kelle ülesanne ei seisa mitte ainult kantseleitöös, waid just selles, et kaaluda elulisi küsimusi. Wõtame tekstiiltööstuse. Missugustel põhjustel ei ole tekstiiltööstus Eestis elujõuline? On küll öeldud seda, et ta elujõuline pole, aga näidake ka seda ja kas on küllalt seda küsimust kaalutud? Kuidas kujuneb asi siis, kui näiteks Balti puuwillawabrik sulutakse, kuna Balti puuwillawabrik ometi maad odawamate riidesortidega varustab, mida maal ning linnas kehwevad inimesed praegu tarwitawad? Kas on Wabariigi Walitsusel mingisugused kalku-

latsioonid olemas, et kui väljamaalt odavamaid riidesortisid waluuta vastu sisse tuua, see rahwamajanduslikult otstarbekohasem on, kui omamaa tööstuse elushoidmine? Kas siis mitte ainult suurtööstus, waid ka kesk- ja väiketööstus on mitteelujõulised? Kas siis siin ka kahtlus on, et see väiketööstus, näiteks Tartu tööstus, elujõuline ei ole — mina seda kahtlust jagada ei suuda. Tartu tööstus on meie silmade all edenenud, ettewõtlikud inimesed on wäiksest alates wisalt püüdnud kitsastes oludes oma ettewõtteid parandada, laiendada, ning oma ettewõtteid aja tarwidustele wastawalt korraldanud. Seega on öeldud, et seal laiutamise tundemärke ei ole olnud. Mina ei wõi seda mitte öelda, et Tartu väiketööstuses oleks laiutamise tundemärke ilmsiks tulnud. Ka sellel Tartu väiketööstusel on praegu raske aeg, niisama kui teisel prowintsis.

Ja meie riigitööstus? Näiteks raudteetehased, kus ometi jookswat tööd küllalt ja ühetaoliselt peaks olema, sest raudteel on liikumine harilik ning see liikumine ei ole mitte wähenenud, kuid ka siin on näha lahtilaskmist. Terwele reale inimestele on üles öeldud ja ka nendest inimestest tahetakse lahti saada, kes on seal 25 aastat teeninud ja kellel seega juba õigus oleks pensioni peale minna. Nemad on wanad, nemad ei suuda enam küllalt tööd teha ja nendest tahetakse lahti saada. Niisugustel tingimistel, sarnaste olude juures, kus suur osa töölisi tööta jääb, tõuseb küsimus, missugused väljawaated on Wabariigi Walitsusel nende tööliste, nende wabakssaanud käte mahutamiseks? Seda ka ei saa ette kujutada, et aastast aastasse suur osa elawat ja kõlblikku tööjõudu riigis wõiks tegewuseta püsida ja et neile riigi poolt abiraha antakse, mis muidugi üksikult wõetuna wäikse summa, kuid kogusummas siiski suure summa wälja teeb. Meie ei usu ka mitte, et põllutöö maal suudaks töölisi vastu wõtta, kuna meil loomuliku arenemiskäigu juures maalt weel inimesi linna juurde tuleb. Linnas tuleb luua nendele inimestele wõimalused äramahutamiseks ja elamiseks, kellel maal igasugused elamiswõimalused puuduwad. Meie teame, et ka maal osa töölisi sarnases seisukorras on, et nad ainult mõned kuud aastas wõiwad töötada. Meie teame ju wäga hästi, missuguses seisukorras on meie popsnikud, endised mõisatöölised,

kes maad saanud mõned tiinud. Ega meie ometi ette ei wõi kujutada, et need mõned tiinud neid toita suudawad — see on ikkagi kiratsemine. Tööwõimalused peawad kõrwalt awanema ja praegu on ka maal wabu töökäsi rohkesti olemas. Wõib olla, walitsus ja Riigikogu tahab tööpuuduse vastu wõidelda seltskondlikkude tööde ettewõtmisega. Aga ka neid kawatsusi ei ole weel ette kantud, isegi awalikus arwamises ei ole seda kuulda olnud. Wõib olla, et on selles asjas ettewalmistustööd käimas, aga kui seda weel mitte tehtud ei ole, siis wõib öelda, et need seltskondlikud tööd on oma iseloomu poolest sarnased, et nad palju kallimaks lähewad, kui teised tööd, ja mitte küllalt otstarbekohased ei ole. Seltskondlikud tööd, kui tööpuuduse vastu wõitlemise abinõud on ajutised ja liiga kulukad. Aga missugused kawatsused Wabariigi Walitsusel ka nendegi kohta on, ka selle üle ei ole weel selgust muretsetud. Kui mina härra rahaministri kõnele wahele hüüdsin, siis sai tema minust nii aru, nagu oleksin mina tahtnud öelda, et meil tulewad jällegi krediidikraanid lahti käänata. Mina tahtsin ainult seda öelda, et kui krediite kokku tõmmatakse, siis tuleks seda teha põhjendatult ja seal, kus krediidid eba-produktiivse otstarbe teenistuses. Tööstus ilma krediidita läbi ei saa. Siit ei tule järeldada, et tuleks igal tingimisel iga ettewõtet toetada. Mitte sugugi, waid enne kui krediiti antakse, peab selgeks saama, kellele teda antakse, mis otstarbel ja mis temaga korda tahetakse saata, kas see ka rahwamajanduslikult küllalt kasulik on.

Ühes tööpuuduse küsimusega tõuseb üles ka tööliste toetamise küsimus. Meie oleme kuulnud, et sel alal on teoksil seaduseelnõu. Aga sarnaseid seadusi ei panda mitte maksma otsekohe. Ta ei ole ka weel mitte Riigikogus, kuid ka seaduses eneses on mitmed tähtjad ette nähtud, mis tegelikus elus maksmapanemist hili-sema aja peale edasi lükkawad. Tööpuuduse küsimus on meil aga praegu tänapäewa küsimus ja töötatööliste toetamise küsimus on saanud samuti tänapäewa põnewamaks küsimuseks. Siin aga tundub iseäralikuna ajakirjanduses teade, et rahaministeeriumi eelarwe-komisjon olewat tööpuuduse all kannatajatele määratud krediidid täiesti maha kustutanud. Ma ei tea, kas rahaminister seda seisukohta jagab, mis tema komisjonil on, ja

kas siit tulewad teatud järeldused teha, ja kas sellest tuleb järeldada meie Wabariigi Walitsuse seisukohta wõi eriti rahaministri seisukohta meie tööpuuduse asjus, iseäranis siis, kui meie teiselt poolt kuuleme, et rahaminister nõudwat, et Riigikogu ei wõiwat eelarwesse ilma tema nõusolekuta omal algatusel krediite wõtta. Need on küsimused, mis Wabariigi Walitsuse seletuse tarwilikuks teewad. Härra rahaminister ütles, et praegune majanduslik seisukord olla nii mõnelegi ärile ja ettewõttele raske, ja kui üksikud inimesed hädaldawad, siis ei olla asi nii suur. See on nüüd jällegi kroonu-optimismi awaldu. Mitte ainult üksikutele äridele ja ettewõtetele ei ole praegune majanduslik seisukord raske, waid terwele tööstusele, ja mitte üksikud inimesed ei hädalda, waid terwe töölisklass, kes praegu willetsuses waewleb. Minule on ette heidetud, kui ma siit ütlesin, et kadunud on need lubadused, mis töölisklassile deklaratsioonides anti ja see waim, mis põhiseaduses awaldu, ja et praegu töölised alatoitluse all kannatawad rohkem, kui warem. Mina kinnitan täna, et ma sellest mitte sõnagi tagasi ei wõta, waid uuesti tunnistan, et tööliste seisukord on sedawõrd raske, et riigiwõim selle parandamiseks kõik abinõud peab tarvitusele wõtma, ja mitte tulema kõnelema üksikute ettewõtete raskest seisukorrast ja üksikute inimeste hädaldamisest. Üksikud ettewõtted, üksikud inimesed ei ole meile tähtsad, waid meile on tähtis terwe majanduslik seisukord, ja meile on tähtis ka see seisukord, kus praegu töölisklass oma suures enamus on. Tuleb otsida raskuste põhjusi ja nende kõrwaldamisele asuda, mitte aga nende peale nii öelda wilistada.

Õeldakse, et tööstuskriisi päewadel ei ole sotsiaal seadusandlusel ruumi. Kuid on terwe rida seadusi, mis on hädatarwilikud ka majandusliku kitsikuse ajal, kui abinõud tööpuuduse wastu wõitlemiseks. Üks sarnastest on ka 8-tunnilise tööpäewa seadus, mida siin on ka puudutatud. Ja kui hulk inimesi on tööta, siis on weel vähem põhjust teist osa töölisi sundida halbades tingimistes 10—11 tundi tööd tegema. Walitsus lubas selle seaduse esitada, kuid pärast läks warju mingisuguse ebamäärase tööstusnõukogu selja taha. Ja nüüd meie kuuleme, et see seadus olla kolmeks kuuks edasi lükatud, sellepärast, et tööstusnõukogu seda soovib. Mida wõib siit järeldada? Kas wa-

litsus ise ei wõi kindlat seisukohta wõtta, miks peab tema selle äramäärajaks ühte eraasutust, nagu seda on tööstusnõukogu?

Mis muidu puutub meie töölisklassi elutingimustesse, siis meie töölise palgad on praegu erakordselt madalad. Kogu sel ajal, kus elukallidus on tõusnud, ei ole palkasid tõstetud, waid isegi alandatud, nagu meie seda kuulsime ühel arupärimiskoosolekul, kuidas näiteks sõjaministerriumi töökojas oli palkasid alandatud. Kuid nende palkade tõstmiseks, niihästi riigiteenijatele kui riigitöölisele, ei ole sennijani isegi ettevalmistusi tehtud. Ei ole ka eratööstusega läbirääkimisi peetud selle üle, kuidas võimalik oleks ka eratööstuses meie töölise palgaolusid parandada. Kõigi nende raskuste juures, mis praegu töölisklassi keskel awalduwad, näeme teiselt poolt, kuidas riigiwõim üheksiks abinõusid tarvitab. Pean tunnistama, et sotsiaalseid olusid tuleb parandada, tuleb parandada selleks, et riigitüdimust ja rahulolematuse waimu riigis vähendada. Minul isiklikult ei ole usku ei sõjakohtusse ega ka sõjaringkonnakohtusse kui sotsiaalse rahu tegurisse. Kes sellesse usuwad, need tulewad kindlasti ükskord äratundmisele, et nad rängasti on eksinud. On teised abinõud, mida selleks tarvitada wõib, et riigikodanikkude keskel riigitüdimust vähendada ja riigile poolehoidmist kaswatada. Ja need abinõud on, mida ometi igauks tunnistama peaks, rahwa seisukorra parandamine, nii et kodanikud wõiksid ennast tunda kodanikudena.

Teine tundemärk, mis ka walitsuse roosilikka wäljawaateid ei luba jagada, on meil elukalliduse tõus. Margakurs on küll tõusnud, kuid ka meie elukallidus on tõusnud, isegi rukkii hind on tõusnud wiimastel nädalatel. Millega see seletataw on? (Rahaminister O. Strandman: Sellepärast, et hinnad ilmaturul tõusewad.) Ikka tõusewad. Siin wõib edasi minna ja öelda, et ikka on inimesed tööta olnud, ikka on inimesed nälginud, algusest peale. Seda näeme piiblis ja ka Moosese raamatus. Jah, see on ka seisukoht. (Rahaminister O. Strandman: Mis on ilmaturul Moosese raamatuga tegemist?) Aga kas ei ole siin ka üheks põhjuseks tollid. (Rahaminister O. Strandman: Kas on rukkii toll olemas?) Kas Teie kujutate siis seis-

korda nii ette, et kui nüüd ühe tähtsama aine pealt toli tõstetakse, et see siis mõju ei awalda teiste peale? Kas meie saame nii palju rukist, et see meie rahwast toidaks? Igatahes sellega rehkendatakse, kui palju rukkile lisaks teisi wastawaid toiduaineid sisse tuleb. Kui teie näiteks nisujahu tarwitamise täiesti piirate, siis tuleb sedawõrd rohkem rukkid tarwitada. Kui rukkid mitte tarwilisel määral sisse ei weeta, siis kujuneb wõistlus sarnaseks, et rukkihindasid wõib tõsta. Arwan, see peaks wäga selge olema. Aga meil on tollisid tõstetud kõigi esimesejärgu tarbeainete pealt. Kui öeldi, mispärast ei tõstetud toli küllalt mõjuwalt uhkusasjade pealt, nii et need ära oleksid kadunud, siis wastati selle peale, et selle tagajärjel hakatakse uhkusasju salakaubana sisse wedama. Küsimise peale: miks ei wõidelda salakauba sisseweo wastu — tuleb ja wastab härra rahaminister — tema käes ei olla politsei ega piiriwalwe. Nagu oleks siin tegemist ainult rahaministri wõimuga ja mitte terve walitsuswõimuga? Nii ikka küsimuse peale waadata ei saa. Ka kuritegewus, mis meie riigis iseäranis wiimasel ajal suureneb, näitab, et rahwa seisukord raske. Kõik need tundemärgid näitawad, et kuigi margakurs peale langemist ka tõusnud on, siiski majanduslikus elus teataw allamäge minek on ja tõusu tundemärke weel näha ei ole. Ei ole siis ka roosiliseks wäljawaateks mingisugust põhjust, waid weel tõsisemaks peab see tegema iga riigikodaniku, eriti aga selle kihi, kes oma esitajate kaudu praegu walitsuswõimu kannab ja peab sundima neid selleks, et nad oma kawatsustega esinewad, et nad kawatsusi teewad ja kogu tähelpanu selle peale pööravad, kuidas praegust seisukorda parandada.

Töö - hoolekandeminister

Chr. Kaarna: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu eelkõnelejad Riigikogu liikmed, härrad Martna ja Johanson, peatasid muuseas sotsiaalküsimuste juures. Eriti tööpuudusest ja selle wastu wõitlemise küsimusest kõneldes seletas Riigikogu liige Johanson, et meil seisukord on halwenenud ja weelgi halweneb, et paljud tööstusettewõtted töolistearwu on wähenanud, et üksikud ettewõtted omad ukсед on sulgunud ja lähemas tulewikus weelgi mõned ettewõtted oma tegewust peawad piirama wõi täielikult

ukсед kinni sulguma. Mina ei eita seda, et kahes-kolmes ringkonnas — Tallinna ja Tartu tööstus-ringkonnades ja osalt ka Wiru-Narwa tööstus-ringkonnas seisukord on halwenenud ja, wõib olla, weelgi halweneb. Teistes ringkonnades halwenumist praegu märgata ei ole, ja ka need kolm ringkonda, kus töolistearw wähenatud, ei sünnita kokkuwõttes igatahes mitte niisugust hulka, mis kohutada wõiks. (L. Johanson, sd.: Kust me teame, mis Teid kohkuma wõib panna! Kui ma seda teaksin, siis paneksin ma Teid kohkuma!) Ei ole seisukord nendes ringkonnades niiwõrd raske, et riigiwõim wastu ei suudaks astuda. Kuid mina ei waata küsimuse peale kaugeltki mitte nõnda, et kõik inimesed praegusel ajal peaksid ja wõiksid ilma raskusteta tööd leida. Tõepoolest on linnades hulk inimesi töötä olekus ja kõigile ei ole wõimalik tööd juhatada. Peab kas olemasolewaid ettewõtteid elustatama, wõi, kui see wastuwõetaw ja wõimalik ei ole, — teisi alasid leidma, kus inimesed tööd saaksid. Kui mingisugust tööd töötatöölise jaoks wõimalik leida ei peaks olema, siis peawad appi tulema teised abinõud, abinõud, millest ei ole mööda pääsetud üheski riigis, kus tööstus olemas. Ajutiseks abinõuks pean mina seltskondikkude tööde organiseerimist ja rahalise toetuse andmist töötatöölisele. Mõjuwamaks ja kõigetarwilikumaks abinõuks on tööpuuduse wastu kinnitamine. Kinnitamise tarwilikusest kõnelesin mina Riigikogule juba waremalt ja wõin täna nii palju juurde lisada, et sellekohase seaduseelnõu wäljätöötamisega on juba lõpule jõutud ja tema esitamine Riigikogule wõib warsti sündida. Mis eriti kõige lähemasse tulewikku puutub, siis ühinen täiesti Riigikogu liikme härra Johanson'i arwamisega, et kuigi seaduseelnõu, mis wäljätöötatud, juba täna ehk homme Riigikogusse peaks jõudma, seda ometi nii kiirelt maksma ei saaks panna, sest tema elluwiiimine tarwitab aega. Aga meil on tegemist töötatöölisega juba praegu ja sellepärast ei wõi meie teisi abinõusid tarwitamata jätta. Selles mõttes olen mina tulewase aasta eelarwe summasid küsinud tööpuuduse wastu wõitlemiseks. (M. Martna, sd.: Kui suur?) Kui siin lugupeetud Riigikogu liige härra Johanson seletas, et eelarwe-kommisjon selle summa maha on tõmmanud, siis pean tähendama, et eel-

arwe-komisjoni otsust ei maksa mitte lõpulikuks pidada. Minu teada ei lase walitsuse seisukoht mitte oletada, et eelarwe-komisjoni otsus maksuma jääb. Walitsus teab ja tunneb ülesannet, et töötatöolistele töömuretsemiseks tuleb samme astuda. Tuleb muidugi ette juhtumisi, kus meie ei saa lähemas tulewikus, nimelt käesolewal talwel, kõigile töölistele tööd anda. (J. Piiskar, is.: Mis nendest töölistest siis saab?) Mina ütlen, et nendele, kellele kuidagi moodi tööd anda ei saa, peame tarwilikku rahalist toetust andma. Aga esikohal seisab ikka töömuretsemise küsimus, kusjuures tööd, mis riigi poolt korraldatakse, otsustarbekohased ja kasulikud peawad olema. Sellel alal on eeltöid tegema hakatud juba mõni kuu tagasi. Kõigi omawalitsustega, kelle ringkondades tööstustöölisi on, ja kus tööpuudust aimata võib, on nõu peetud ja nõupidamised hakkawad juba lõpujärku jõudma. Mina loodan, et meil korda läheb seltskondlikka töid nii organiseerida, et sarnased wäärnähtused, mis kewadel, kui selle asjaga esimest korda katseid tehti, ette tulid, mitte enam ei kordu.

Tähendasin juba, et kõige mõjuwamaks ja paremaks abinõuks peab walitsus sunduslikku kinnitamist tööpuuduse wastu. Walitsus ei ole mitte iialgi kinnitamise tarwilikkust eitanud. (L. Johanson, sd.: Kinnitada saab siis, kui seadus on.) Mina tähendasin juba, et sennikaua, kui seadust ei ole, peab seda küsimust teiste abinõudega lahendama. Meie kawas on uute tööde korraldamine, olemasolewate ettewõtete elustamine, wõimaluste andmine elujõulistele ettewõtetele tugewamalt tegutseda. Juhtumistel, kus tööd anda ei saa, tuleb appi rahaline toetus tööpuuduse all kannatajatele. (J. Piiskar, is.: Uute tööalade leidmist ja otsimist.) Uute tööalade leidmist? Miks mitte, see on tähtsam ülesanne. Ja ma wõin öelda, et kawatsusi tehakse ka töö-hoolekandeministeriumis, enam aga nendes ministeriumides, kelle otsekoheseks ülesandeks on ettewõtete asutamine ja organiseerimine, eriti teedeministeriumis, majandusministeriumis ja põllutööministeriumis. Neid küsimusi kaalutakse tõsiselt, ja mina arwan, et nendel töödel oma tagajärjed on.

Härra Martna eksis siin, kui ta seletas, et Wabariigi Walitsusel on 8-tunnilise

tööpäewa küsimuses kahepaikne seisukoht. Walitsuse seisukoht selles küsimuses on täiesti ühtlane, walitsusel on ainult üks seisukoht. Kui meie esitasime Riigikogule Washingtonis wastuwõetud konwentsiooni eelnõu, siis pidasime silmas seda, et walitsuse arwates meil mitte soowitaw ei ole 8-tunnilist tööpäewa täies ulatuses maksuma panna. Meie ei eita 8-tunnilise tööpäewa põhimõtet, waid meie oleme sellel arwamisel, et seda wõiks täies ulatuses läbi wiima hakata Eestis alles siis, kui meie suudame kokku leppida vähemalt oma naaberriikidega, et nemad sedasama teewad, ja teiseks, kui suurriigid, kus wõimalused palju awaramad on, seda tingimata teewad. Ei ole kaugeltki kõigis tööstusriikides 8-tunniline tööpäew läbi wiidud. Tegelikult maksab tema nagu meilgi. Kuid mitte ükski suurriik ei ole senni julgenud ennast niisugusesse seisukorda asetada, et tema ei wõiks olemasolewaid seadusi tööpäewa pikkuse kohta teatud aja jooksul muuta. Konwentsioon nõuab aga tähtaega 10-ks aastaks, ja meil ei ole julgust seda sammu astuda. Seal, kus see konwentsioon ratifitseeritud on, on suuri raskusi ette tulnud: Nendest on ainult üks tööstusriik, see on Tsheho-Slowaakia, ja sealgi muratakse selle kallal pead, kas ei oleks mitte wõimalik ratifitseerimist tühistada.

Selles mõttes on Wabariigi Walitsus konwentsiooni Riigikogule esitanud, ja tahaks, et Riigikogu tõesti ütleks, et meie oleme nõus seda tegema, et meie ei eita konwentsiooni, kuid meie ei wõi seda enne teostada, kui vähemalt meie naabrid sedasama teewad. Sest ei ole Eesti seisukord parem, kui meie naabrite seisukord ja meie ei wõiks endid rohkem siduda. (Segane wahel hüüe.) Kui nõnda on, et keegi seda ei tee, ehk need seda ei tee, kes jõukamad on, siis arwan mina, et ka meil ei juleta seda sammu praegu täies ulatuses astuda. (M. Martna, sd.: Kas see on ka jõukus? — L. Johanson, sd.: 8-tunniline tööpäew toob jõukust, kas Teie seda ei tea?) Härra Johanson, mina ei räägi mitte isiklikult, waid Wabariigi Walitsuse nimel, ja sellepärast ei pea wõimalikuks teiega isiklikku waidlusesse astuda. Kuulge, härra Johanson, Wabariigi Walitsus ei pea wõimalikuks 8-tunnilist tööpäewa täies ulatuses praegu maksuma panna, sellepärast ei ole ka õige härra Martna tõendus, et meie pakume ühe

käega 8-tunnilist tööpäewa. Teades ette, et Riigikogu seda vastu ei wõta, oleme meie juba ettevalmistused teinud teises mõttes. (L. Johanson, sd.: Kust Teie teate, mis Riigikogu vastu wõtab, mis mitte?) Härra Martna ütles ju. (L. Johanson, sd.: Seda kuulsite täna, ja ettevalmistused olid warem.) Mina seletasin ära, et walitsusel on üks seisukoht, kuna aga härra Martna mitme peale tähelpanu juhtis, mis tõele ei wasta. (L. Johanson, sd.: Härra Martna tõi teise seisukoha ette.) Ei ole minu seisukohta ette toonud.

Härra Johanson tähendas, et tähtsad on mitte üksikud isikud ja ettewõtted, waid kogu rahwa seisukord. Mina ütlen ka, et meil tuleb tegutseda üldiselt ja kõiki küsimusi lahendada üldsuse huwides, et ei pakutaks üksikutele erisoodustusi, mille all, wõib olla, suured rahwahulgad kannataksid. Selles sihis on Wabariigi Walitsusel sotsiaalküsimustes kindel seisukoht, kindel töökawa. (L. Johanson, sd.: Siis töölisklass on need üksikud, kelle õlal teistele soodustusi pakutakse. Jällegi huwitaw seisukoht, mida härra hoolekandeministrilt kuuleme!) Härra Johanson, ma ei mõelnud neid sõnu öeldes ainuüksi töölisklassi peale, waid kogu rahwa ja tema nõuete rahuldamise peale. Meie tahame kindlustust pakkuda niiwõrd, kuidas see wõimalik on meie kandejõu seisukohalt, aga mitte wälja tulla lubamistega, mille täidesaatmiseks Eesti riigil jõud puudub. Kui meie sarnaste lubamistega wälja tuleks, siis peaksid meil tõesti iseäralikud tagamõtted ja huwid olema, aga et meie täiesti wabad oleme igasugustest tagamõtetest, ütleme oma arwamised ja seisukohad selgesti ja kindlasti wälja. Jääme selle juurde, mida läbiwiimiseks wõimalikuks peame, ja ei anna mitte sarnaseid weksleid wälja, mis ei ole wastuwõetawad Eesti riigile.

J. Jürna (ühw.): Härra rahaminister oma möödunud terwendamise kõnes tähendas muuseas selle peale, et ei saa küll prohwet olla ja ette kuulutada, kas sellest terwendamisest tuleb midagi wälja wõi mitte, kuid lootust ei maksa kaotada. Meie ütleme aga seda, töörahwas on selle lootuse ammu kaotanud ja wõib öelda seda lootust pole olnud, et sellest terwendami-

sest wõiks midagi wälja tulla. Praegune walitsus oma poliitika kawaga suretab ja näljutab töölisi, nagu see siamaani nähtud on. Kuid meie naelutame weel seda kinni... (M. Juhkam, tõe.: Mida ikka?) ... et praegune walitsus püsib weel sotside armust ja heldusest. Meie toetame iga ettepanekut, mis seda walitsust kõrwaldaks ja esitame ettepaneku, mis oleks järgmine: „Riigikogu awaldab umbusaldust walitsusele, kelle poliitika awaldub töörahwa werises tagakiusamises, laiade rahwahulkade wäljasuretamises ja kogu rahwamajanduse häwitamises ja läheb rääkimises edasi kunni oma otsani.“ (Naer.)

M. Martna (sd.): Mul ei tarwitse härra Jürna deklaratsiooni vastu waielda, sest see on ju rahwuswaheliselt tutaw, et kommunistid waletawad, mitte tõtt ei räägi. Kommunistidel ei ole mingisugust tõelikku alust selleks, et tunnistada wõi öelda, meie praegune kodanline walitsus püsida sotside ja sotsiaaldemokraatide armust, see tähendab, nagu seisaks walitsuse püsiwus mingisuguse lepingu põhjal sotsiaaldemokraatidega, waid palju rohkem oleks härra Jürnal ja tema kaaslastel tõsi, kui nad seda ütleksid, et Wene kommunistide wõimumehed teiste riikide kapitalistidega sõprust sobides terwe Euroopa kapitalistlikka walitsusi toetawad. Teie Peeterburi ja Moskwa juhtide siht on ju ometi nendesamade kapitalistidega sidemeid sõlmida, see on nende kõige suurem huwi on sellepeale juhitud ja senni on ka kõikide riikide sotsiaaldemokraadid neid püüdmisi toetanud ja just sotsiaaldemokraatide toetusel ongi kommunistlikul riigil korda läinud neid de jure tunnustamisi kätte saada, mida kommunistid, kes härra Jürnast tarkuse poolest kõrgemal seisawad, lausa tõeks tunnistawad. See tähendab, härra Jürnal oleks palju rohkem põhjust öelda, et kõik Euroopa riigid seisawad kommunistide toetusel.

Aga mitte see ei olnud asi, mis mind siia tõi. Ma tahan töö-hoolekandeministrile, walitsusele wõi majandusministrile üht küsimist ette panna. Mina olen nimelt kuulnud, et mingisuguses ministerriumis wõi komisjonis on kõne olnud sellest, et tarwilik olewat seda krediiti kinni panna, mis töötatööliste toetamiseks 25 miljoni marga suuruses käesolewa aasta eelarwesse vastu wõeti. Mina küsin: kas see wastab tõele wõi mitte?

Kui see tõele ei wasta, siis palun töö-hoolekandeministrit öelda, missuguse summa on ta selleks otstarbeks tulewa aasta eelarwesse wõtta kawatsenud? — Mis puutub Washingtoni konwentsioonis, siis oleks wäga huwitaw teada saada, kas Eesti praegune Wabariigi Walitsus siis sellel seisukohale seisma jääb, mida tööhoolekandeminister senni on toonitanud, see on ootawale kohale ka siis, kui suuremad riigid nagu Inglismaa, Prantsusmaa ja tööstusriigid nagu Belgia ja teised, Washingtoni konwentsiooni wastu wõtawad? Mina loodan, et töö-hoolekandeminister härra Kaarna ja ka teised walitsuse liikmed, kes sellest asjast huwitatud on, nende kawatsustega ja mõtteawaldustega tuttawad on, mis wiimasel töö-konwentsil selles suunas Prantsuse ja Inglismaa poolt awaldati ja nende nõuks wõtmistega, mis kolme suure riigi, Inglise, Prantsuse ja Saksa tööministrid mõne nädala eest Bernis on wastu wõtnud, nimelt, et Washingtoni konwentsioon tuleb terwes ulatuses maksuma panna, mis nende härrade arwamise järele küllalt painduw on. Soowiksin teada saada, kas Eesti Wabariigi Walitsus ka siis, kui need suurriigid konwentsiooni wastu wõtawad, nende eeskujul mõtleb käia wõi mitte.

K. Ipsberg, (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Majanduslikud küsimused on küll nii tähtsad, et nende üle Riigikogu pikemalt rääkima peaks ja ka härra rahaminister siin esinedes awaldas arwamist, et Riigikogu meie majanduslikkudest küsimustest nii kergesti mööda ei lähe, waid nende juures pikemalt peatab. Kui waadata meie rahaministri endisi esinemisi, mil härra minister Riigikogu heaks on arwanud tutvustada oma kawadega, ja kui neid wõrrelda wiimase esinemisega, siis näib, et härra rahaminister on wist õige põhjalikult meie majanduseluse uurinud ja temaga tutvunenud. Ühel eelmisel esinemisel ütles härra rahaminister, et on tarwis inwentuuri teha. Ma arwan, et härra rahaminister on wist inwentuuri teinud, tema on wist neid küsimusi arutanud ja uurinud, mis teda nii wõi teisiti majanduseluse juhtida wõiwad, wõi temale komistuskikiwiks olla wõiksid, ta on wist sellest seisukohast ka oma inwentuuri kokku seadnud, millega ta Riigikogule on esinenud. Tema inwentuuri lõppkokkuwõte on, meie majanduspoliitika on margapoliitika. Teisi küsimusi

härra rahaminister, nagu näha, loeb kõrwalise tähtsusega küsimusteks. Ta tuletas meelde, et tema on katsunud küll krediidi kokkutõmbamisega, tollide tõstmisega, waloriseerimisega, looduswarade realiseerimisega ja weel mõnede muude kawadega meie majandust parandada, aga ikka kõige püsiwamaks abinõuks jääb margapoliitika, see tähendab majanduspoliitika kwintessents'iks on margapoliitika, nimelt et meie mark peab stabiilne olema. Siinjuures tuleb härra rahaminister optimistlikule otsusele, et meie majandus-wäljawaated on õige roosilised. Tema leiab, et meil on asjad paranenud, baromeeter näitab meie marga tõusu, mark ei ole küll weel niikaugele jõudnud, kui ta oli, aga temal on tõusmise tendents. Peale selle tähendas minister, et meil on ühe kuu jooksul jälle olnud aktiivne kaubabilans. Seda nähtust on meil õige wähe olnud, sarnane nähtus oli ka 1922 aastal. Hiljuti ma lugesin ajalehtedest, et Soomes on ka juunikuus aktiivne kaubandusbilans olnud. Ma ei tea, kas soomlased selle üle nii wäga on rõõmistanud, kas Soome majandusministrid on kohe parlamendi ette seda jooksanud kuulutama, et waadake, et meie majandusbilans on aktiivne... (M. Martna, sd.: Kurwastada ei ole ka!) ... et sellest ajast peale on nüüd pööre kätte jõudnud. Mina küsiksin, miks see majandusbilans aktiivseks on muutunud? Kas nende abinõude tagajärjel, mida härra rahaminister meil mitmel korral on ette toonud? Kas on see tollide kõrgendamise, waloriseerimise tagajärjel? Minule näib küll, et need asjaolud siin wäga wähe osa on mänginud. Kui meie wõtame meie wäliskaubanduse liikumist ülepea jaanuarikuust saadik, siis meie näeme peaaegu sihikindlat tõusu ekspordis. Import ei ole mitte wähenenud, waid koguni hüppeid teinud. Maikuu oli import üle 1 miljardi, juulikuus oli tema natukene alla miljardi — 977 miljonit. Kuna aga eksport enam-wähem tõusu näitab. Juulikuus oli eksport 604 miljonit marka, augustikuus 943 miljonit. Siin on, nii öelda, mingisugune majanduslik jõud, mis seda kaubabilansi parandab. Kui meie wäljawedu tõuseb, siis näitab see, et meie ise juba oma siseturu tarwidusi täita jõuame, põllumajanduse, üldiselt rahwamajanduse alal, on juba nii kaugele jõutud, et siseturu tarwidusi eram-wähem rahuldades weel jõudu jätkub wäljaweoks. Nii ütlesin mina, et

mitte nende abinõude, ja mitte tema poliitika teene, mida härra rahaminister ette kandis, ei ole see, et meie bilans augusti-kuul aktiivne on olnud.

Edasi. Härra rahaminister toonitas, et mark peab kindel olema. Noh, selle vastu ei ole küll midagi öelda. Kaks kord kolm on kuus ja kolm kord kaks on ka küll kuus, kuid majanduselus ei saa mitte iga seadust ümber pöörata. Kui meie ütleme, et majanduselu terwendamise võim on mark, siis ei saa meie mitte ümber pöörda ja öelda, et ikka kui meie mark kindel on, siis ka meie majanduselu õitsew on. (Rahaminister O. Strandman: Härra Ipsberg, kas Teie hakkate maja ehitama wundamendist wõi katusest?) Ma olen kord Teie maja ehitamise juures tööjuhatajaks olnud, ja ma usun, et Teil teada on, kuidas ma ehitan. — Härra rahaminister näib seda waadet jagawat, et see raha stabiilsus on ainukene abinõu, millega meie oma majandust edendada võime. Waated raha ja rahapoliitika peale on aastasadade jooksul muutlikud olnud ja väga kahju on, kui raha peale walesti waadatakse. Rahaga wõib väga suuri heategusid teha, aga wõib ka suuri rumalusid korda saata, ütleme eraelus. Aga kõige hädahohtlikum on siiski see, kui juhtiwate riigimeeste seas on wale arwamine rahast, ja mulle näib, et meie rahaminister liiga ühekülgsest raha wäärtuse peale waatab. Härra rahaminister ütleb, meil on deflatsiooni läbiwiimise juures korda läinud tsirkulatsioonis olewat rahasummat wähendada kunni 3 miljardi margani, mis teeks praeguse kursi järele wälja 15 miljonit kuldrubla. Härra rahaminister arwas kord, et meie marga kindlustamiseks oleks tarwis katet kunni 60%, see teeks siis 9 miljonit kuldrubla. Mina küsiks in nüüd, kas tõesti see 9 miljonit kuldrubla meie majanduslikku elu tõsta wõib ja õitswale järjele wiia sel puhul, kui tema kuskil Eesti pangas seisab? Ma ei taha mitte eitada kulla wäärtust. Et kullal oma wäärtus on, seda näeme sellest, et suured riigid omale suuri kullatagawarasid korjawad. Härra rahaminister tõi siin mõned andmed ette, mida ma wõiksin ehk weel täiendada: Wene riigil oli omal ajal enne sõda 1914 a. 1 miljard 865 miljonit kulda osalt oma riigipangas, osalt wäljamaal. Inglismaal oli sel ajal 40 miljonit naela, see tähendab 400 miljonit kuldrubla, mis on umbes üks

neljandik sellest kullatagawarast, mis Wenemaal oli. Saksamaal olid kullatagawarad umbes 1.000.000.000 kuldmarga ehk ütleme umbes poolmiljardi kuldrubla ümber. Prantsusmaal olid kullatagawarad umbes 6.000.000.000 kuldfangi ümber. See oli kindlustus, kullakatteks tsirkulatsioonis olewa raha kohta. Inglismaal oli see umbes 38% ümber, kuid sõjaajal langes kunni 14%. Prantsusmaal ei ole see kindlustus õieti kunagi suur olnud — üle 10%. Wenemaal oli ta wõrdlemisi õige suur — umbes 50%. (Rahaminister O. Strandman: Kate?) See tähendab 600 miljonit oli 50% kaetud. (Rahaminister O. Strandman: Tegelikult oli 100%) ja üle selle rubla rubla vastu, nii siis natukene wähem. Mis meie näeme selle suure kullatagawara juures? Wenemaal oli kõigesuurem kullatagawara olemas ja kui omal ajal Witte rahaministriks oli, läks tema püüd sellepeale wälja, et wõimalikult suuri kullatagawarasid soetada. Ma saan aru, et 1½—2 miljardit kuldrubla on suur raha, millega wõib midagi peale hakata ja see oli Wenemaa imperialistliku kui ka agressiivse poliitika jaoks tarwis. Kui Wenemaal tuli sõda pidada, siis oli temal raha wõtta ja kui Saksamaa hakkas sõdima, siis oli temal peale selle summa, mis juba nimetasin, weel „Kriegsfond“, mis tagawaraks seisis ja mida ei liigutatud. Kas on meil wõimalik niisuguste tagawaradega rehkendada oma 9.000.000 kuldrubla juures? Kui nüüd härra rahaminister niisugusele seisukohale asub, et igal rahaomanikul on õigus oma wäljaantud paberraha katteks kullakatet saada, kas siis tõesti härra rahaminister riskeeriks niisugust rahareformi läbi wiia, kus iga paberraha omanikul wõimalik oleks oma raha kulla vastu wahetada. Mina usun, et niisugust wäljamaksmist ei wõiks teha. Kas on ükski riik seda sõjaajal teinud? (Rahaminister O. Strandman: Ega nüüd sõjaaeg pole.) Seda ei maksa ka praegu ükski riik, Prantsusmaa maksab ainult teatawa preemia eest kullaga wälja. (Rahaminister O. Strandman: Rootsi maksab.) Rootsi ja Jaapan on ainukesed maad, kes seda teewad. (Rahaminister O. Strandman: Ameerika ka.) Kas meie oma 9.000.000 kuldrublaga saame niikaugele, et sealt teatawa osa kappi paneme? Kas meie sellega, nagu härra rahaminister ütleb, oma majanduselu edendame?

Kullawäärtust ei saa eitada, temal on oma väärtus ja ma toaksin isegi ette rahaministri oletuse kaitseks näite: kui Wenemaa omalajal Jaapaniga sõda pidas ja Witte Portsmouthi sõitis rahu tegema, siis oli temal võimalik häid rahutingimisi kätte saada, ilma et Wene sõjawägi ühtegi lahingut oleks võitnud. See oli võimalik ainult sellepärast, et Wenemaa kullaressursid olid niivõrd tugewad, et Wenemaa oleks võinud sõda edasi pidada, kuna Jaapan seda mitte enam poleks võinud. Waadake, niisugusel juhtumisel on kullal oma väärtus. Kuid meie ei saa niisugusele seisukohale asuda, et meie oma majanduselu üles ehitame ainult sellega, et kuldä kogume, ning et meie oma raha tsirkulatsioonist välja tõmbame. Raha peab niipalju tsirkulatsioonis olema, kuipalju see rahwamajanduslikust seisukohast waadates tarwilik on. Temal ei pruugi sugugi sealjuures see absoluutne väärtus olla, mis kullal, sest raha ei ole mitte ainult wahetusabinõu, nagu härra Martna tähendas, waid tema on suurelt osalt ka wäärtuste mõõdupuu. (M. Martna, sd.: W ä g a õ i g e!) Tema on wahetusabinõu ja ühtlasi ka mõõdupuu, millega wahetuskaupa mõõdetakse või hinnatakse ja seda wahetusabinõu või mõõdupuud peab meil tarwilikul määral liikwel olema. Kui mina kord siin ütlesin, et meie majanduselu awaldab niisugust mõju, nagu üks masin, mida on otsustatud mitte enam määrada, siis nende awalduste põhjal, mis ajajooksul ilmsiks tulnud, kui ka härrade Martna ja Johanson'i poolt ettetoodud andmeid ära kuulates, peab küll ütleva, et meie majanduselu ei ole mitte enam masin, mis määrimata jäetakse, waid millele määrde asemel on liiwa peale riputatud, (J. Piiskar, is.: K e s e d a r i p u t a b?) sest kuidas teie muidu seletate neid tagajärgi, mis meil praegu käes on: elukalliduse tõus, tööpuudus, korterikriisi mittelahendamise võimalused, wäljarändamine, kapitaalide wähenemine pankades jne. Kapitaalide protsentide tõstmisega arwas härra rahaminister kätte saada suuremat kapitaalide sissetulekut pankadesse, et pankadel oleks võimalus seda paigutada tööstusesse ja ettewõtetesse, kuhu teda tarwis on. Aga sellewastu näeme, et protsenditõstmise ja walogiseerimise tagajärjel kapitaali hoiusummad pankades wähenewad. Ja mispärast? Mitte sellepärast, et pangad ei leiaks kliente, kellel ettewõtlikkust on,

waid lihtsalt rahamärkide rariteediks tegemine on wiinud niikaugele, et meie majanduselu kipub päriselt seisma jääma. Härra minister ütles, et waadake, kuidas wäljamaal on olnud. Ma tõin siin ka mõned andmed ette wäljamaa rahalolude kohta. Meil on naaberriike, kus mark wäga stabiilne raha on. Härra rahaminister on alati Läti eeskujuks toonud, nimetades, et Läti raha on stabiilne ja et ka meie peaksime selle poole püüdma, kuid ma tahaksin küsida, kas tõesti Läti majanduslik elu nii õitsew ja meile eeskujuks peab olema? On weel teine riik, kellel kindel waluuta on ja see on Wenemaa. Tema tsherwonets on küll kindel waluuta, maksab isegi rohkem kui Inglis nael ja on juba paar aastat kindel, aga mis on sellega kätte saadud? Ma on wiletsuses, ei edene tööstus ei kaubandus ega ka põllumajandus. Waadake, see ühekülgsus on siin kõige kardetawam! Ei saa tõesti kullaga midagi loowat ära teha, kui ei ole kindlat programmi, mis teha tuleb. See puudub aga meil täiesti. Wõib olla, et meie saame nii kaugele nagu Wenemaa — meil on kindel waluuta, aga nälgi ja tööpuudus on seal igalpool. Härra minister ütleb, et meil ei ole ju weel palju ettewõtteid pankrotti jäänud. Mul ei ole kahjuks kindlaid andmeid selle kohta, kui palju ettewõtteid meil pankrotti on jäänud, kuid ajalehtedes on ilmunud paljud oksjonikuulutused, mõned neist on mul ka siin, ja ma tahaksin küsida, kas see on siin majandusliku terwenemise tundemärk? Ma kahtlen wäga selle juures. Ma olin isiklikult hiljuti ühel niisugusel oksjonil, kus üks tööstusettewõte wälja oksiti. Ma nägin, et see tööstusettewõte oli wäga kena, olid ilusad masinad, mis olid hinnatud turuhinna järele, mis aga pärast maha müüdi $\frac{1}{7}$ ja $\frac{1}{10}$ hinnaga. Ma ei tea mitte, mis selle tööstusettewõtte saatuse oli, ma tulin sinna ka küll selle kawatsusega, et sealt midagi osta ja oli ka sellekohane raha taskus, aga kui mina nägin, missuguse hinnaga seal osteti, siis pöörasin selja ja läksin uksest wälja, sest niisugusel teel ennast rikastada — tehku seda kes tahab, mina seda küll tegema ei hakka. (M. Martna, sd.: W õ i b j u ü l e p a k k u d a!) Seda võib küll, kuid mina kartsin, et liig odawalt kätte saan ja tulin uksest wälja. Härra Baars, Teie naerate selle üle? No jah, Teie võite ju naerda, sest et Teie ka paar talu haamri alla olete saatnud. Näete, mul on siin kuu-

lutused Tammer'i ja Kangru talude oksjoni kohta, pakkumine algab 300 tuhandest margast, Karl Baars'i obligatsiooni põhjal. Härra Baars, minge ja ostke nad ära, mina sinna küll pakkuma ei lähe, sest et mina teise inimese õnnestusest õnne otsima ei hakka. Mina arwan, et ükski korralik tööstur, ette võtja wõi mõni teine korralik inimene, kellel pea ja käed omal kohal, ei hakka niimoodi talitama, et tema teise inimese õnnestust omale õnnetoomiseks kasutaks. See oli nüüd mööda minnes. Mina arwan, et härra Baars, et Teie mind wabandate, et mina Teie nime tarwitasin, aga ma tegin seda sellepärast, et Teie naersite. (K. Baars, tões.: Mina arwasin küll, et Teie ostmata ei jätta, kui odawalt saate.) Noh jätame selle. Läheme nüüd asja juurde edasi.

Ma küsiksin, kas see on majandusliku elu terwendamise poliitika, kui meie ainult margapoliitikat ajame? Arwan, et see seda ei ole ja ei saa ka sellepärast seda poliitikat kuidagi wiisi heaks kiita. Edasi tõi rahaminister Inglise panga walitsemisest andmeid ette. Seal on emisioonipank ja on kommertspank olemas, aga ma küsiksin, kas Inglis pank — Bank of England — on ka niimoodi seotud poliitikaga nagu on seda Eesti pank, kas on Inglis pangas samuti rahaminister panga nõukogu liige, kas on Inglis pangas ka ette tulnud, et sealt kõrwaldatakse isikuid, kes rahaministri meelepärast ei ole, kas on Inglis pank ka niisuguse poliitika kursi tõmmatud. (Rahaminister O. Strandman: Inglise pangas ei ole mitte riigi raha, waid on nende inimeste raha, kes walitsewad, arusaadaw, et need wõõraid sinna kallale ei lase!) Ma tsiteeriksin härra rahaministrile Napoleon I arwamist panga kohta, mis tema omal ajal ütles Prantsuse panga kohta: „Je veux que la banque soit assez dans la main du gouvernement et n'y soit pas trop.“ — et pank olgu küll walitsuse käes, aga ärgu olgu seda mitte liig palju. Meie rahaasjandus on praegu liig palju walitsuse käsutada ja teda tahetakse poliitika keerusse tõmmata. See ei ole õige tee, sest see ei ole meie rahwamajanduse terwendamine, ei ole walmistamise suurendamine. (M. Laarmann, põl.: Loetakse wõlgnikkude nimekirjad Riigikogule ette!) Jah, nagu siin härra Anderkopp tegi, ette lu-

gedes Eesti panga wõlgnikkude nimekirjasid, kuid anname see temale andeks, paneme tema nooruse arwele. Wõib olla ehk on ka härra Anderkopp nüüd arusaamisele tulnud, et see mitte wäga taktiline lugu ei olnud. (J. Piiskar, is.: Wõiks ikka witsu ka anda!) Miks nii, meie oleme ju kõik noored olnud, härra Piiskar, Teie ka. (J. Piiskar, is.: Härra Lpsberg ei ole wist küll kunagi noor olnud!)

Härra rahaminister paneb küsimuse wäga kategooriliselt ette, tema ütleb — tema teisiti ei saa. Arwan, see on sama inwentuuri tegemise tagajärg, sest meil on margapoliitika, mitte majanduspoliitika. Ei tea kuidas seda poliitikat õieti nimetada, kas margapoliitika, wõi kitsas pangapoliitika wõi koguni kitsas erakonnapoliitika, kuid wõtame siiski selle kõige ilusama nimetuse — margapoliitika. Mina tahaksin härra rahaministri käest küsida, et kui meile nüüd raha rohkem sigineb, ütleme kas wõi erakorraliste metsalankude äramüümise teel, mis sellega tuleb siis teha? Kas tema tuleb kappi panna wõi tuleb tema realiseerida, tegewusse panna? Usun, et see küsimus peaks Riigikogule otsustada antama, sest minu teades on küll midagi kõrgemat, midagi paremat, mis selle rahaga teha, kui et teda kappi seisma panna. Margapoliitika peab käima käsikäes majanduspoliitikaga, sest meie poliitiline iseseiswus ei saa mitte ilma majandusliku iseseiswuseta kaua püsida. Küsin härra rahaministrilt, kas tema ka arwab, et margapoliitika peab käima käsikäes majanduspoliitikaga, ja see küsimine oleks tõesti ajakohaselt üles seatud. Mina lubaksin selle kohta oma arwamist Riigikogule öelda ja minu arwamine on niisugune, et raha ainult selleks koguda, et teda kapis hoida, sellest küll meie rahwamajandusele mingit kasu ei tule. Raha on olemas, aga kui teda niimoodi tegewuseta lasta kapis seista, — ma näitasin juba kui wäikene see summa on, millega meie rehkendada wõime, — siis saame meie sellest küll õige wähe kasu, sest on ju wana majanduslik tõde, et kui raha olemas on, teda niimoodi seista lasta, ilma ära kasutamata, oleks ülekohtune. See on niisamasugune wana majanduslik tõde nagu see, mida härra rahaminister ette tõi, et kindel waluuta igale riigile soowitaw on. Meil on praegu depressiooni ajajärk, ja sellest ajajärgust saab seda rutemini üle, mida kiiremini walmiwad wõimalused

uuele laiemale ja kestvamale kapitaali loomisele. On ju teada, et meie rahwas on kapitaaliwaene, ja kui nüüd sedagi werd, mis meie majanduselu tuiksoont täidab, wälja pumbata ja klaaspurgi sees kappi panna, siis teeksime küll oma rahwamajanduse werelaskmisega werewae-seks. Sellepärast arwan mina, et siin küll wist kahewahel olla ei wõi ja põllumeestekogude Riigikogu rühmal on arwamine, et meie walitsus wõi rahaminister peaks tõsiselt küsimuse üles wõtma ja majanduspositiivse programmi kokku seadma. Rahaminister on senni ainult kobanud ja katseid teinud eitawate teesistega ja eitawaid teesiseid ellu wiia katsunud ja nende tagajärjed on wäga kurwad olnud. Neid tagajärgi, nii kurwad kui nad on, on juba kahe eelkõneleja poolt ette maalitud ja ma ei hakka enam kordama, aga see pilt on tõesti kurb ja meie nii edasi minna ei saa. Kui härra rahaminister arwab, et temal teist seisukohta ei ole, et temal on ainult see seisukoht, see tähendab margapoliitika, siis ei saa meie seda seisukohta heaks kiita ja arwame, et meie majanduselu läheb katastroofile wastu. Need wäikesed parandustundemärgid, mida siin suure õhinaga ette kanti, ei anna mingisugust kindlustust, et meie tõsiselt paranemise teel oleme. Nii kaua kui loowal tööil wõimalused puuduwad, kui seda iga sammu peal takistatakse, ei ole lootust paranemise peale.

Ma räägin weel paar sõna krediitide kohta, ma ei mõtle mitte neid, mis Eesti pangast wälja antakse, waid tuletaksin meelde neid krediite, mis Riigikogu on lubanud ja mis walitsus on kärpinud wõi koguni seisma pannud. Iseäranis põllumeeste rühma aruandest on näha, et just selle all on kannatanud põllumajandus, kus krediitide awamine on sündinud alles aasta keskel wõi lõpupoole, ja kui ma ei eksi, ka mitte täiel määral. See tähendab just kõige produktiivsemate ettevõtete jaoks on krediitide kinnipidamist ette wõetud. Niisugune poliitika ei wõi mingisugust edu meie rahwamajandusele anda ja niisugust poliitikat ei saa meie heaks kiita. Härra rahaminister ütles, et on mitmeid kõrwalised momendid, mis majanduslikku elu nii wõi teisiti tõukawad wõi takistawad, ja et wõimalik ei ole nende kõrwaliste nähtuste mõju ära hinnata ja nende tähtsust täpselt ära öelda. Olgu nii, aga kui meil wõimalik oleks kõike seda jälgida, mis praeguse majan-

dusliku elu juhtimise ajal on sündinud, kui meil wõimalik oleks arwestada kõiki neid kahjusid, mis on tekkinud krediitide hilja awamise ja kokkutõmbamise tagajärjel ja kui meie kõigi sellega wõiksime arwestada elukalliduse alal, kui palju on rahwas selle eest juurde pidanud maksma, siis mina arwan, et meie wõiksime julgesti öelda, et kõik kasud, mida taheti kätte saada, nii waloriseerimisega kui ka riigi majanduslikkude wäljaminekute piiramisega, kõik need kasud on mitu korda wähemad kui kahjud, mis nende abinõude tagajärjel on tekkinud. Kahjuks ei ole see praegu weel wõimalik, aga wõib olla, et statistika keskbürool on wõimalik neid kahjusid ükskord rohkem fikseerida ja siis wõiksime selle üle rohkem rääkida. Mina arwan küll, et kahjud on suuremad kui loodetawad kasud. Ilma programmita, mis wõimaldaks loowat tööd teha, ei ole wõimalik meie majanduselu parandada ja nii kaua, kui meie seda walitsuse poolt ei ole näinud, nii kaua ei ole wõimalik loowat tööd teha. Nii kaua kui loowatel jõududel ei ole soodsaid tingimisi tööd edasi teha, nii kaua kui meil loowad jõud lihtsalt majanduselist kõrwale surutaks, nii kaua ei wõi meie seda poliitikat heaks kiita. Härra rahaminister tõi ette, et krediitide kokkutõmbamine, ma räägin nüüd Eesti panga krediitidest, ainult 100 miljonit wälja teeb, — selle kohta mul andmeid käepärast ei ole, ma usuksin, et see nii on, — kuid kuskilt on ikkagi need summad tulnud, mis Eesti panga tagawaras on. Wist mitte ainult sellest sajast miljonist, waid Eesti panga kassaseis oli, kui ma ei eksi, 1. aug. s. a. 1.380.000.000 Eesti marka, see tähendab deflatsioon on juba suuremal määdul läbi wiidud. Kui nüüd öeldakse, et ainult 100 miljoni marga wõrra on faktiliselt krediite wähenenud, siis sellega ei ole weel öeldud, et ettevõtted ei ole äärmisesse seisukorda sattunud. Meie teame, kui üks masin käib, siis on raske tema hooratast korruga seisma panna, niisama on ka suuremaid ettevõtteid, mida ei saa ühekorruga seisma panna, ja nii wõib olla, tuleb neile krediiti isegi juurde anda. Sellepärast ei ole mitte soowitaw, sarnaseid äkilisi murdmisi teha. Minule aga näib siiski, et niisuguseid murdmisi on palju, muidu ei oleks rahulolematust mitte nii suur. Peaasjalikult on see murdmine raske selles mõttes, et meie ärielu on teadmata faasidesse paigutatud, kus keegi ei tea kind-

lasti, mis on lubatud teha ja mis mitte. Ja, kui härra minister ütles, et on tarwis meie tööstuse ümberkorraldamist ja ümberpaigutamist — seda ei ole aga veel näha. Keegi ei tea, kas ta selle ümberkorraldamise ajal langeb prügikasti wõi kuhugi paremale kohale, aga see närwikkus, niisugune teadmata olek ei mõju mitte üksinda nende ettewõtjate peale, meie ei rehkenda mitte üksikute isikutega — waid ta mõjub ka kõikide ettewõtjate, teenijate, ametnikkude, tööliste peale. Keegi ei tea kindlasti, mis teha, kust tööd leida ja kuhu minna. Isegi wäljarändamisi tuleb ette. Hiljuti käisid ka minu juures isikud tööd otsimas, ja et mul kahjuks mingisugust tööd neile anda ei olnud, küsisin ma, mis teie mõtlete teha, siis wastati mulle, ainukene pääsetee on, meie läheme wäljarändamise kontori ja katsume kuidagi Ameerikasse saada, selle juures nimetasid nad ka admiraal Pitka't, et waadake, see oli tark mees, kes õigel ajal oskas Eestist wälja rännata. Ja nüüd ütlevad need inimesed, et tarwis järele minna. Waadake, see on niisuguse õhkkonna loomine, mis mitte soowitaw ei ole. Mina arwan, et meil on tõesti, nagu härra rahaministergi ütles, kõrgemat mängu peal ja siin peaks wäikestest parteihuwidest loobuma ning riigi seisukohast meie majanduslikku elu juhtima. See on igatahes meie, põllumeeste rühma arwamine, edasi minna ei saa, kui kõige tarwilikumad asjad kõrwale lükatakse ja ainult ühte tõendatakse, et meie ei aja muud, kui margapoliitikat ja et see on meie ülesanne, see on meie A ja O. Siin aga ütlen ma, et see wõib olla küll A, aga kaugeltki veel mitte O, sest A ja O wahel on ju veel terwe alfabeet. Nii siis, härrad Riigikogu liikmed, asume selle küsimuse juurde puht-riiklikult seisukohalt ning jätame kõrwale oma parteihuwid, jätame kõrwale ka niisugused ütelsused, mida härra Anderkopp, wõib olla veel oma nooruse õhinas tarwitas, et härra „kindral Soots'il on rohkem krediiti, kui härra Strandman'il“. Olgu see härra Soots'il, olgu härra Strandman'il, olgu see härra Juhkam'il, härra Piiskar'il, ükskõik kellele, tarwis on aga, et tööd tehakse, et igauks käed külge paneks, sest muidu lõhume meie ise oma majandust. Ja majanduselu on poliitilise iseseiswuse alus, igatahes tema kõige tugewam tugi.

Rahaminister O. Strandman: Kõigepealt, lugupeetud Riigikogu liikmed, tahtsin ma härra Martna küsimise peale wastata. Tööpuuduse wastu wõitlemiseks on määratud 25 miljonit krediiti. See krediit ei ole kunagi sulutud olnud, ja niipalju kui töö-hoolekandeminister on teda tarwitada tahtnud, niipalju on tema ka seda tarwitada wõinud. Tulewaks aastaks on krediiti nõutud tööpuuduse wastu wõitlemiseks 25 miljonit. Wõib olla, et rahaministeeriumi juures töötaw eelarwe-komisjon on selle maha tõmmanud, mina ei teadnud seda. Töö-hoolekandeministril on aga kombe järele protestiõigus, ja siis tuleb see asi meie kahe ministri lahendada, ja siis lõpuks Wabariigi Walitsuse lahendada. Nii et praegu siin sellest rääkida, et seda krediiti tulewaseks aastaks ei küsita, on liiga warane.

Nüüd läheksin ma kõigepealt härra Ipsberg'i kõne juurde. Härra Ipsberg lõpetas oma kõne rõomustawa akkordiga, et meie majandusliku elu küsimuste lahendamisel parteilikkuse peaks kõrwale jätma. Mina wõiksin wastata selle peale tuttawa wastusega, mis surmanuhtluse ärakaotamise kohta öeldakse: et härrad tapjad peale hakkaksid. Kui härrad põllumeestekogude liikmed tõesti parteipoliitika meie majanduslikkude küsimuste lahendamisel kõrwale jätaksid, ja riiklikud huwid aluseks wõtaksid, siis oleks ju iga-sugune kokkulepe wõimalik. Aga kas on seda tehtud? Kui teie wõtate „Kaja“ wiimased numbrid, siis waadake, kuidas sealminukõne on moonutatult ära toodud. Mina arwan, et kui sa oma wastasega tahad rääkida, siis peab seda ausalt tegema. Aga kui nüüd põllumeestekogude leht tsiteerib mõnda kohta minu kõnes, ja ütleb, et mina olewat öelnud, et härra Jürman meie põllumajanduslikkude krediitidega algust on teinud, miks ei toonud ta siis seda minu kõnest ära, kus ma ütlesin, et kahjuks on walitsus teist teed käinud ja et sellel alal endine walitsus wäga wähe ära teinud. Kas see on siis õige poliitika? Kõigepealt julgege tõtt wälja öelda, ja alles siis wõib rääkida, et meie ausasti Eesti riigi huwides räägime. Niikaua, kui teie tõtt salgate, ja ainult üksikud laused wälja nopite oma kasuks, niikaua ei saa meie üheteisega rääkida. Mina olen walmis siit Riigikogu kõnetoolilt awalikult ütleva seda, mis mina mõtlen, selle eest mina wastutan, ja kui põllumeestekogud on midagi head Eesti riigi

poliitikas teinud, siis tunnustan mina seda, minul ei ole põhjust seda salata, ega seda karta. Aga asuge ka teie ise sellele teele. Kui härrad põllumeestekogude liikmed teie arwustama tulete, et Strandman'il ei ole majanduspoliitikas kindlat kawa, siis öelge, kas 4 aasta jooksul olete teie seda kawa oma ministritelt nõudnud. Härra Ipsberg, teie olite ka kaubandusminister, millal olete Teie oma kawadega siin esinenud? Kui meie nüüd minewikku vaatame, siis näeme ainult ühte, et Eesti pank andis krediitid, et aga seal kindlat poliitikat oleks aetud, seda teie ka tõendama ei tule. Missugused walitsuse waated selles asjas olid, kas oli siin kindel finanskawa kokku seatud, wõi majanduslik kawa olemas? Minul on aga kawad ja mina olen neid ette toonud. Härra Jürman ütles, et temal on ka kawa westitaskus, aga ta seda ette ei too. (Wahel hüüe põllumeeste hulgast.) Härra Jürman wõib ju pärast tulla, ega mina ei saa talle keelata siit kõnetoolilt kõneleda. See on ju iseenesest wäga rõõmustaw nähtus, kui meil riigitegelaste ja Wabariigi Walitsuse kohta suuremad nõudmised üles seatakse. Kui enne lepiti sellega, et neid kawasid ei olnud, ja praegu kawade nõudmine üles seatakse, siis on see rõõmustaw nähtus ja seda tuleb terwitada. Kui aga nüüd need härrad, kes riiki ilma kawata on walitsenud, ja tükk aega on walitsenud, siia tulewad ja teiste käest nõuawad, et pane nüüd oma paber lauale, minul seda ei ole, aga sul peab olema, siis mina pean ütlemä, et nende poolt see päris õiglane ei ole. (A. Tupits, põl.: Kas Teie ka osa ei wõtnud sellest walitsusest?) Ma ei ole walitsusest osa wõtnud, olen osa wõtnud küll Riigikogu liikmena, ja mina tulin siin ka kriitikaga wälja, aga näitasin ühes ka, mis teha waja on. Ma tahtsin nüüd seletada, kuidas kawadega lugu on. Härra Ipsberg tõi siin ette, et teie olete ühte ja teist teinud, ja ka härra Martna oli terwe rida etteheiteid. Kui teie riikide ajalugu loete, siis näete, et keegi ei saa nelja-wiie kuuga riigi majanduselu lahendada. Ja teie teate wäga hästi, et mina alles 4½ kuud Eesti riigis rahaministrina tegutsen. Kuid sellepärast nõuda, et mina mingisugune taskukunstnik oleksin, kes silmi moonutab, ja meie majanduselu korruga uueks loob, niisuguste nõudmistega, minu härrad, ei saa ometi esineda. Kui härra Martna rääkis

tööliste küsimusest ja ka härra Johanson, kuidas see raske olla, siis kahjuks ei ole minul mitte seda aparati käepärast, et ma ühe päewaga saaksin seda uueks luua. Aga härra Martna, kui wana poliitikategelane, teab wäga hästi, et näiteks Saksamaal aastakümneid inimesed wälja rändasid sellepärast, et nendele tööd ei olnud anda, ja alles aegamööda, teise kümne aasta jooksul seisukord nii paranes, et wäljarändamine seisma jäi, ja kõik Saksa kodanikud Saksamaal tööd leidsid. Ma arwan, et meil Eestis ei saa ükski minister, tulgu ta paremalt poolt, keskelt wõi pahemalt poolt, neid küsimusi ühe päewaga lahendada. Need küsimused on nii keerulised, nende korraldamine on nii raske, et nõuda, et üks walitsus tuleb ja ütleb, et minu programm on see, ja mina wiin selle mõne päewa wõi ööga läbi, see on ülejuuline nõuda, seda ükski inimene ega ükski walitsus teostada ei saa. (M. Martna, sd.: See teostamine awaldub ometi nendes joontes, mis tehtud ja mis tegemata jäetud on.) Oodake, härra Martna, ma seletan. Kui praegune walitsus walitsema hakkas, ja eriti kui mina rahaministriks sain, mis oli siis olemas? Meil oli ometi meie tänawuaastane eelarwe terwes tema külluses ja täiuses wastu wõetud. Ja see eelarwe oli niisugune, et teda täita wäga raske on. See sündis sellepärast, et rahaministrit seda eelarwet kaitsmas ei olnud, ja lõpuks lubati summasid, mida wälja anda ei saa, sest et sissetulekuid ei ole. Sellepärast praeguse eelarwe täitmise juures suuri uuendusi läbi wiia oli wõimatu. Kust pidin ma selleks siis raha wõtma. Riigikogu on ju ise siin tee ära määranud, ja rahaminister, kui eelarwe täitja, ei saa ju korraga tulla ja öelda, et need summad wiskame wälja ja need uued wõtame sisse. See oleks ju kergemeelsus, kui mina oleksin ühe kuu pärast tulnud ja öelnud, et siin jätame sajad miljonid wälja ja siin paneme uued asemele. Seda ei suuda ju ükski inimene teha. (A. Jürman, põl.: Teie tegite seda, härra rahaminister!) Mina ei ole seda teinud. (A. Jürman, põl.: Teie panite esimeseks need krediidid kinni.) Mina panin selles mõttes krediidid kinni, et mina ei saanud rohkem raha wälja anda, kui teda oli. Aga mis põllumajanduslikkudesse krediitidesse puutub, siis seal pean ma ütlemä, et siin terwe eel-

arwe täidetud on. Siin etteheiteid teha ei saa. (J. Hünerson, põl.: Lumi tuleb warsti maha, mis meie teeme selle rahaga?) Siis teie teete jällegi seda, mille kohta härra Ipsberg ütles, jätame poliitika majanduslikkudes küsimustes. Aga teie seda poliitikat nähtawasti jätta ei wõi. Wõtame andmete järele, missugune eelarwe on kõige rohkem täitmist leidnud. Siin peab tunnistama, et just põllumajanduslik eelarwe. Ega siis nende hüüdsõnadega midagi teha ei saa. Tooge statistilised andmed ette ja siis räägime. Siin on numbritega tegemist. Ükski walitsus ei saa kolme-nelja kuuga palju ära teha. Kui siin härra Martna rääkis, et Inglismaal töölistele majasid ehitatakse, siis on need ka alles kawad, mille täidewiimisele praegu asutakse, ja neid kawasid ei ole keegi suutnud teha kolme-nelja kuu jooksul. See wõtab palju rohkem aega. Enne tuleb selgusele jõuda, kuidas seda teha. (M. Martna, sd.: Teie ei ole sellele selgusele weel mitte jõudnud.) Ega mina ei räägi seda Teile etteheiteana, härra Martna, nagu Teie seda wõtate, mina pean seda küsimust selgitama, mikspärast praegune walitsus ei ole suutnud seda teha. Praegune walitsus on eelarwe kokkuseadmisel, see on tema esimene ülesanne. Kahjuks wiib eelarwe, mina olin optimistlik ja arwasin, et ta rutem läheb, kuid siin on suured takistused ees, nõnda, et ta, wõib olla, samaks tähtajaks walmis saab, nagu läinud aastal, aga mitte 1. oktoobril. Muidugi teada, Wabariigi Walitsusel on ainult siis, kui eelarwe kokku seatud, kui temal ülewaade tulewal aastal tarwitada, mis riigikassal tulewal aastal tarwitada on, wõimalik ära määrata oma majanduspoliitikat kooskõlas Riigikogu soowidega, ära määrata, kuhu ta riigiraha paigutada wõiks, kust ta neid kokku peab tõmbama. Aga see moment ei ole Wabariigi Walitsusel praegu weel käes. Ka rahaministril ei ole ülewaadet, mis ta teha wõib ja kuidas tema toimetama peab. Kuidas wõite siis nõuda, praegune rahaminister tulgu ja esitagu kawa tulewa aasta jaoks majanduspoliitikas. Mina pean enne teadma, missugused summad minule tarwitada jääwad, ja alles siis wõin kawa kindlaks määrata. Kui teie midagi ehitama hakkate, siis peab teil raha walmis olema, et rauda, kiwa ja muud ehitusmaterjali osta ja alles siis wõite ehitami-

sega peale hakata. Minu käest küsiti, mida mina kawatsen praegu ja ka tulewal aastal majanduspoliitikas teha. Selle kohta wõin teateid anda alles siis, kui eelarwe täiesti koos. Kui minul au eelarwet Riigikogus esitada, siis on loomulik, et ma Riigikogule ette toon, missugused on praeguse Wabariigi Walitsuse kawatsused majanduspoliitika alal. Praegusel korral on see raske läbi wiia ja ei ole kellelgi õigus tulla täie õigusega seda kritiseerima ja ütleva, et kawa ei kõlba. Siis wõite uue walitsuse ametisse panna, kes uue ja parema kawa esitab. Praegu aga kindlat seisukohta wõtta ja öelda, et majanduspoliitika on ainult margapoliitika, kui praegusel walitsusel ei ole wõimalik olnud öelda, mis tema praegu majanduspoliitika alal suudab ära teha, siis on minu arwates igatahes liig warane tulla etteheidetega ja hukkamõistmistega.

Nüüd tuleb teine küsimus — meie tööstus. Kõige kurwem ja tõsisem oli see, mis härra Johanson täna siin ette kandis, sest tema poolt ettetoodud numbrid räägiwad oma keelt, mis ka mind wäga puudutab. Sarnase kurwa tõsiasi juures minu arust nii palju retoorikat, nagu seda härra Johanson tarwitas, waja ei ole. Olen Riigikogule ette öelnud ja kordan seda ka praegu, et niisugusel majandusmurrangu ajajärgul teatud raskused möödapääsematud on. Ei minu wõimuses, ega ka Wabariigi Walitsuse wõimuses, ei Riigikogu ega ka ühegi sotsiaaldemokraadi wõimuses ei seisa neid raskusi kõrwaldada. Kui tahetakse teatawat saneerimist ette wõtta, siis on selle juures ikka kannatajaid ja kahjuks on kannatajateks töölisteklass. Praegu on Poolamaal krediitidid kärbitud ja kes esimeses järgus kannatama peawad, on töölised. Samasugune lugu on ka Saksa maal, ja, et meil teisiti olla ei saa, on kurb ja paratamata tõde. Härra töö-hoolekandeminister kandis teile ette, et Wabariigi Walitsusel selles küsimuses täielik selgus on ja tema omalt poolt on püüdnud teha kõik, mis wähegi wõimalik, praeguse korralduse juures, on nii palju töid korraldanud, kui palju see wõimalik on olnud praeguste ressurside juures. Wabariigi Walitsus ei ole seda küsimust mitte kõrwale jätnud. Wõib olla oleks teised seliel alal rohkem teinud ja teil on võimalus teist paremat walitsust ametisse panna. Meie oleme katsunud teha, mis meie oskus ja arusaamine lubanud on. (M.

Martna, sd.: Igakord tuletate ikka seda teist meelde!) Mina ei tee seda mitte mingisuguse ähwardusena, waid ütlen, wõib olla ei ole osatud kõiki teha, mis teha wõimalik. Mina ei taha ennast pidada majanduselu teejuhiks, kes kõik on teinud, mis wõimalik teha. Härra Martna arwab, et mõndagi asja oleks wõidud paremini teha. Ütlen otsekoheselt, et mina ei ole kunagi enne rahaminister olnud, minul ei olnud wilumust sellel alal. Aga samuti kindlalt julgen öelda, et mina ei tea terwes Eesti riigis inimest, kes sellel alal täiesti kompetent wõiks olla, kes wõiks tulla ja öelda — mina olen siin kodus, mina wõin siin kõik teha. Muidugi teada, kui niisugune inimene leidub, olen esimene, kes tema poolt käe üles tõstab. See on iseenesest päris selge ja minul on julgus seda otsekohe Riigikogu kõnetoolilt tunnistada. (Wahelhüüe J. Hünerson'i, põl. poolt.) Mis Teie ütlesite? (K. Ast, sd.: Teeb muidu häält!) Noh, härra Hünerson, küll Teie „Kajas“ kirjutate, eks ma sijs kuule. Ega ma ju sellest märkusest mööda ei pääse.

Siis krediitide küsimus. Kui arwatakse tõesti, et krediitide nõndanimetatud kärpimine on meie majandusele pea takistuseks olnud, siis pean tähendama, et see seisukoht täiesti wale on. Krediite ei ole tegelikult mitte kärbitud. „Päewaleht“ tõi minu eilse kõne puhul omad teated, ma ei tea, kust nad olid ammutatud. Andmed, mis mina esimene kord ette kandsin, olid Eesti pangalt saadud, kuid olid ilma allkirjadeta. Nüüd lasin endale andmeid tuua, mis Eesti panga kõik neli direktorit alla on kirjutanud. Nende andmete järele on laenuid 1. jaanuarist kuni siiani 266 miljoni wõrra suurenenud, tähendab selle summa wõrra oli krediitid rohkem antud. Laenude arw tõusis juuli lõpul lihtsalt sellepärast, et 31. juulil kontokorrent protsendid laenudele juurde kirjutati. Siis oli juuli- ja augustikuus üldiselt krediitide summa suurem. Kuid terve aasta jooksul on, nagu Eesti pank minule ametlikult teatab, peale põllumajanduslike laenude krediitid 266 miljoni wõrra suurenenud. 1. jaanuaril oli laenude kogusumma 5 miljardit 184 miljonit ja 31. augustil oli see summa 5 miljardit, 554 miljonit. Nii palju oli sel ajal laenude üldsumma suurenemine. Kuid asi seis selles, et meil üksikud ettevõtted on, kes ainult krediitide najal töötanud on.

Need krediitid suurenesid iga kuuga ja sellele suurenemisele on piir pandud. Kui Riigikogus isikuid leidub, kes arwawad, et nendele üksikutele krediitide nõudmises piiri panna ei tule, waid tuleb raha trükkida, ja nõudjatele anda nii palju, kui nad seda nõuawad, siis peawad need oma seisukoha läbi wiima. Wõib olla annab see ka tagajärgi, mina seda küll ei usu. Sest siis on meil samasugune seisukord ressurside alal, nagu see oli Saksamaal ja Poolas. (Wahelhüüe keskelt: Wenemaal ka!) Praegu jah, aga enne ei olnud seda mitte. Kui teie tahate sedasama teed käia, mis Wenemaa, Saksamaa ja Poola on käinud, on Teie asi, mina olen selle kohta oma seisukoha öelnud ja näidanud, mis see Eesti riigile tähendaks. Kui teil on teised poliitilised waated, siis wõib olla, on Riigikogu teiega nõus ja paneb tema ka maksma. Teeme paberrahaga kõik, mis teha wõime, kord kukutame selle ja siis paneme jälle maksma. Kuid see on teine tee, seda teed on suured wanad riigid käinud, wõib olla ka Eesti riik wõib seda teed käia, mina aga ütlen, et siis saame paremini läbi, kui meie praegu kraani kinni paneme, aga wõib olla, et teie süsteem õige on, sest Saksamaa on seda wälja kannatanud. Minu arwamise järele aga ei suuda Eestimaa seda mitte wälja kannatada, sest ma seletasin juba, missugused hädaohud meid waritsewad, mida Saksamaal mitte olemas ei ole.

Kardinaal küsimuse juurde tagasi minnes, mis mind praegu isiklikult kõige rohkem huwitab, see on meie kateküsimuse juurde, siis on siin otsekohe sõna wõtnud härra Ipsberg, kes selle kate sisse ei usu. (M. Martna, sd.: See on rohkem kokkuhoidmise küsimus, teoreetiline küsimus.) Ma seletan kohe ära ja ütlen, et see ei ole sugugi teoreetiline küsimus. Mina pean seda küsimust niiwõrd tähtsaks, et seda weel kord ette toon. Kui meil katet ei oleks, siis on iga wäikene wapustus, mis meie börsel juhtub, ka siis, kui meil aktiivne maksubilans on, nii kardetaw, et ta meie marga alla wiib, sest kui ressurse ei ole, siis ei suuda meie wastu panna. Ja see kate ei ole mitte ainult tähtis meie marga kindlustamiseks, waid selleks, kui meil kaubabilans ühel wõi teisel juhtumisel kipub passiivseks minema. Mina ei ole kahjuks niisugust tööd lugenud, aga olen oma kaastöölisega läbi rääkinud ja

olen katsunud ise selle üle mõelda ja wõin öelda, kui meie oleme aktiiviteedi kätte saanud ja kaubabilans juhulikult passiivseks muutub ja meil tagawarasid ei ole, öelge siis, mis meie margaga sünnib. Ta läheb nullini, kui katet ei ole. Kui meie ainult kaubabilansi seisukohast vaatame, siis on seda katet waja, ja palju suuremal määral, sest muidu ei saa üldse mingisugust kindlustust. Meie oleme siis kui leheke tuule käes, keda igale poole kõigutatakse, kuhu tuul teda wiib, seal me oleme. Härra Ipsberg ütles, et margapoliitika ei ole tähtis. Mina ütlesin temale, et see on alus, ja kui esimese hooga olen ma tormi jooksnud selles sihis, siis sellepärast, et ilma wundamendita maja ei ehitata ja ei saa oma majandusele alust panna. (K. Ipsberg, põl. Mis ma ütlesin, see on a.) Kui härra Ipsberg, Teie ütlete, et see on a, siis alles oleme ühes nõus. Mina pole kunagi teisi külgi eitanud, aga niikaua, kui Teie seda a'd ei ole kirjutanud, seda alust ei ole pannud, ei saa ka b'd kirjutada, kui tahate järjekindlad olla. Kui Teie aga teisest otsast peale hakkate, siis a juurde teie kunagi ei jõua.

Lätlil on ka omad raskused. Wenest meie ei räägi, sest seal on teine kord, samuti Inglismaal on omad raskused. Läti ja Inglismaa raskused on kergemad, kui meie omad ja on hoopis teiselt alalt ja nemad wõiwad oma raskusi palju kergema südamega lahendada, sest nende alus on kindel. Kui teie meil neid raskusi lahendada hakkate, siis peate wundamendi looma. Selles seisab õieti see lahkumine. Wõib olla, saab mõnda asja paralleel teha, aga alus on ikka kõige kindlam, samuti nagu maja ehitamisel wundament. Nii kaua kätte teie wale teed, kui hakkate mujalt peale neid asju tegema.

Praegu on Riigikogul otsustada, misugused teed ta heaks kiidab. Mina olen kõik öelnud, mis minul öelda oli. (K. Ipsberg, põl.: Muid asju Teie ei tunnista, „a“ -ga ei saa kõik!) Kuidas? Mina tunnistan neid kõiki. Kui minul wõimalus on eelarwega esineda, ja kui teie ütlete, et teie nõuate minult majanduskawa, siis teie näete, et minul see kawa on. Minu arusaamise järele, kui teie räägite metalliwabrikutest ja nende töölistest, siis pean ütleva, et see on walus küsimus, kõige walusam küsimus, ja kui ma selle küsimuse Riigikogule olen ette kandnud ja teen seda ka praegu, siis

on see programm. Mis teie siis programmis nõuate? Siin ei ole asjal alust ja tuleb õige tee leida likwideerimiseks. See tee ei ole mitte lihtne, aga et see programm õige on, siis peaks iga ühele selge olema, sest teisi wäljawaateid meil siin ei ole.

Mis puutub tekstiil- ja tsemenditööstusse, siis arwan mina, et nendel alus on. Mina ei ole kunagi asunud seisukohal, et neid tuleb likwideerida. Kuid mina arwan, et meie ei wõi riigikassast lõpmata ressursisid anda, sellepärast tuleks seda küsimust täiesti teisiti reguleerida, et see meil koormaks kaelas ei oleks. Niipalju kui minul wõimalik on olnud koondada inimesi selle töö juurde, et siin selgusele jõuda, olen seda teinud. Ma olen üksikutele inimestele ülesandeks teinud seda küsimust uurida. Kui aga arwatakse, et seda ühe nädalaga, ühe päewaga saadakse teha, siis eksitakse sellega wäga. Misugused wäljawaated on meie tsemendi- ja tekstiiltööstusel, need ei ole mitte nii kerged ja lihtsad, et paari päewaga asja selgeks teha, sest see on puht praktiline töö. Suur hulk raamatuid tuleb selleks muretseda, et selgusele jõuda. Mina ei tea, kas mina õigete inimeste kätte olen selle töö andnud, kuid mina olen seda tööd alustanud. Praegu ei wõi weel öelda, kas see korda läheb ja kas need andmed, mis minule tuuakse, õigeks kiidetakse wõi mitte. Aga mina arwan, et seda tööd peab igaüks tegema, keda sellele kohale pannakse, kus mina olen. Ja et seda siimaani weel tehtud ei ole peab ka härra Ipsberg tunnistama.

Keegi minu endistest sõpradest ja praegustest waenlastest julges öelda, et mina olla kaubandus-tööstusministeeriumi lagunenuks teinud. Mina pean ütleva, et kui sellest ministeeriumist tahetakse kasu saada, siis tuleb ta ümber teha. Lagunenuks mina teda teha ei taha, tema tuleb ümber korraldada. (M. Martna, sd.: Sinna tuleb keegi teine etteotsa panna.) Selle üle wõib rääkida. Mina arwan, et praegu ei ole siin mitte koht, kus lõpuotsust teha, iseenesest on see diskutaabel küsimus. Meil tuleb hoopis teisiti asi sisse seada ja tulewad orgaanid luua, mis meile põhjendatud andmed meie tööstuse üle annawad. Igatahes peaks päris selge olema, et seda tööd ükski inimene ühe kuuga, kahe ja kolme kuuga ära ei suuda teha, waid siin on pikemaid ettevalmistustöid waja. See

peaks igale mõtlejale inimesele selge olema. (M. Martna, sd.: Just sellepärast meie Teie vastu ei hääletanud, kui Teid ministriks kutsuti.) Wäga rõõmustaw!

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on korra kohta rkl. Wain'il.

J. Wain (sd.): Praegu on otsustamisel küsimus, kas jätkata koosolekut täna õhtul või homme õhtul. Minule näib, kuigi homse koosoleku päewakorda on wõetud tähtsad küsimused, siiski nad niivõrd kiire iseloomuga ei ole, et neid paa-

riks päewaks edasi lükata ei tohi. Sellepärast teen ettepaneku tänast koosolekut lõpetada ja läbirääkimisi jätkata homme kella-ügiesel koosolekul, nii et komisjonid saaksid normaalselt töötada.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada ja läbirääkimisi jätkata järgmisel koosolekul homme kell 5 õhtul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **J. Wain**.